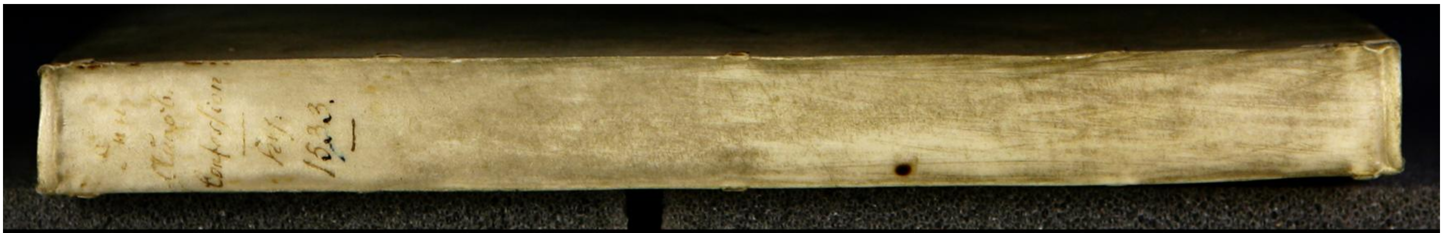
Confeſsion
1523.

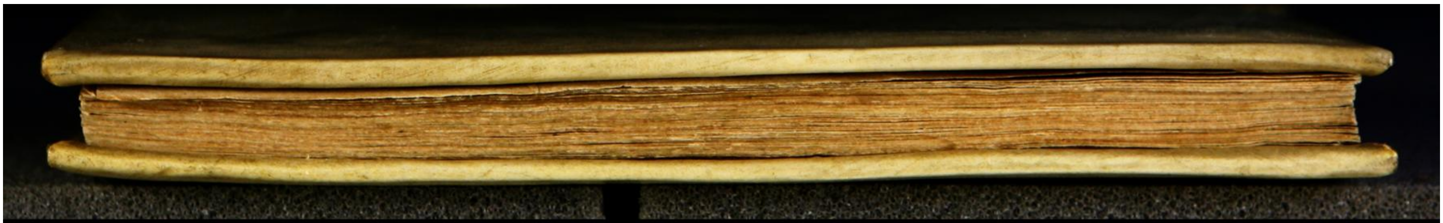

Bibliotheca Regia publica.

No 575

DA
BOX

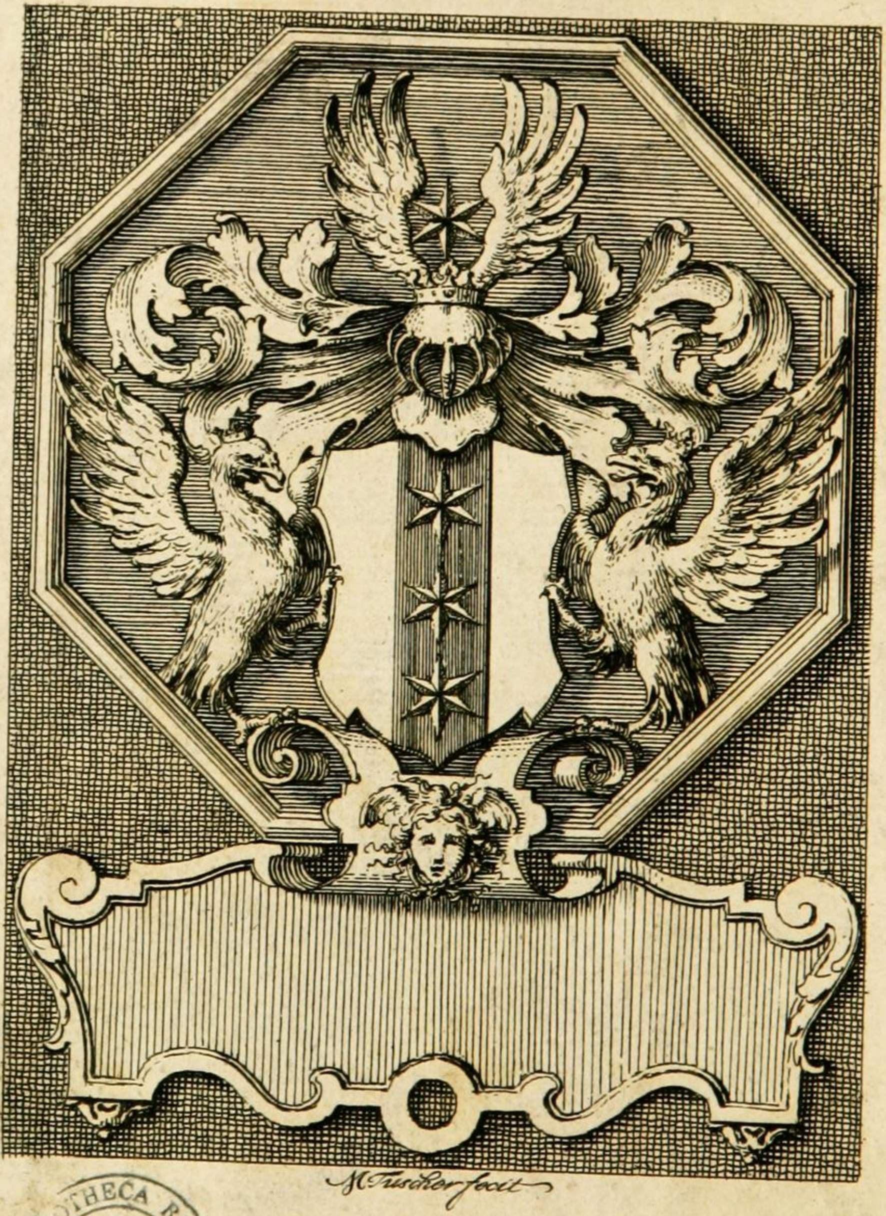

M Tuscher fecit

BIBLIOTHECA REG. HAFN.

LN 279

M

56 bl. 23 Lin. Sign 1-4, A-Sa 8 bl., 94 bl.
(blad 42 mangler)

Then Chriſtelig Troes oc lærdoms bekiendelſſe ſom

bleff indførd fore Høybornſte Stoermechtig Keyſer Karl: V: i Augſborg
M D XXX.

Vdſatt til Otthenſſ wed Jørgen Jenſſen
aff Wiberg: Alle Dantſke til een wonderwiiſelig paamindelſſe Som mod ſamme
w offweruindelig lærdom ere forførde Och til hennes medholderers altiid rede
vndſchylding

Kiøben haffn̄
Anno 1533

Alde och hwer thenne Bogges frummæ læſere eller tilhører/ ynſcher ieg Jørgen Jenſſen aff Wiberg. Naade och rett forſtand til ſalighed wdj Chriſto

ENdog (frūme læſer) Thēne troes oc Chriſtelig lærdōs bekiendelſſe bleff ſāmen ſchreffuen bode paa Latine och Tydſche/ effter mange Euangeliſche Førſters och Steders eendregtighed i Tydſcheland til att ſettes i rette fore Høybornſte oc Stormegtig Keyſer Karl V. ther the ware kaldte til Augſborg att forantworde ſeg paa then tro oc lærdom ſom the loede føre i theres Lande och Steder med thenne helig Eāngeliſche handel

Dog meden ſamme Chriſtelig troe bør att wære alde Guds børne meenig Och Gud haffuer ſielff boed ther oc anderſtedz aldtiid beſchiermet och wed macht holdet ſāme ſiin tro och lærdom/ ſaa thet er wel werd att lade alde Nationer oc ſlegt vnder

Solen faa att wiide Oc ingen nw ſaa lãgtiid ſiden (ther ieg kũde formercke) haffuer giorte ſeg then wmag att giffue oſſ Danſche(ſom icke alde forſtaar Tydiſche eller Latinæ) woor part ther aff paa woort moders mal. Och een ſtoer hob aff Clerckerit och theres anhengere ſom thet kunde wel ſielff forſtaa/ wilde dog icke thet obenbare oc med oſſ bekiende fore atſchiellige wildzſchyld. Tha haffuer ieg nw omſider/ icke aff noghen forhettenhed paa miin ringhe amechtighed/ Men een part fore noghre goede frũme Chriſtne theres bøns ſchyld oc een part aff miin eghen forplichtig tieneſtachtighed til Guds ærhe/oc thñ meenig Danſche folckes forfremmelſſe i ſãme ſaligheds lærdom/ vdſatt thennem thñe Bog/att the eenfoldige almwes folck maa haffue then til een vnderwiiſening/ oc een rede vnſchyldelig bekiendelſſe om ſamme woffuerwindelig Guds ſag Oc thñ ærhlig raad oc meenig Adel i Danmarckes Riigie/ Med huilcken goed Herre then aldmechtiſte wiiſe Gud aff ſiin ewig forſiwn/ will nw neſt ſette thennem och oſſ i Kongeligt regimētet offuer Lande til lycke och ſalighed/ the motte end oc wære heer atwarde/ ſom Key. Maieſtat tilforne/ att thenne helig Euāgeliſche lærdō ſom wii nw heer i lande aff Guds naade haffwet ocſaa fanget(then ſamme Gud wnde oſſ ſaa ſett alde att motthe rettelig ſchicke oſſ ther effther) then er inghen Kietterii/ ſom maa ſchee thēnem ſies fore Men heller een ſalig lærdom ther thennem burde att bede then Euig Gud om Och alde retſindige Chriſtelig wnderſatte bør att bede thēnem ſiine frūme øuerighed hielpe ſeg til med een goedt Chriſtelig ordinantz i aldting att lade gaa effther ſāme ſande Guds lærdom / ſom hwer ſchielſſmenniſche maa ſkiøtt bekiende then att wære Beſynderlig(ſom S. Auguſtinus ſiier) fore thn̄ eenſindighed ther alde rette Chriſtne befindes att haffue offuer then gantſke werden i the tingeſte then helig Euangeliſche lærdom oc tro rettelig tilhører Saa ſchulle oc alde i ſandhed befinde/ att thenne ſamme tro oc lærdom ſom thiſſe goede Chriſtne heer haffuer bekiendte/ then haffuer wii oc(ſaa mange ſom rettelige fører ther heligt Euangelium) heer i Dāmarck wed alde ſiine Artickler predickett oc lærdte/ lenge føre thēne bekiendelſſe bleff ſaa ſāmen ſchreffuet/ Hwilcken wore ſambyrdighed i the tingeſte ther macht legger paa/ wii wiſſeligen troer att wære aff then Heligaand/ ther alduegne holder och ſtyrer ſiine helig Kirckes leemer wdi troens eenſindighed/ end och thī ſom hwer andre aldri anthn̄ ſaae eller hørde

Therfore wille wii nw lade betømme ſeg heer thn̄ høye krædētzen oc friiligt tilbud ſom the goede Herrer giorde til Key. Maieſt: om thenne ſag Oc will nw ſtrax forudē alde forblūmelſſe framſette Artickler effther artickel/ Først om wor troe och lærdom/ ſom er ꝛc.

ʒ

1 Om een ſand Gud
2 Om oprindelicht ſynd
3 Om Chriſti nature och embede
4 Om menniſchens retferdiggiørelſſe
5 Om predicke embedes nøttørtelighed
6 Om Troens fruchter
7 Om then helig Kirckie
8 Om wnde mēniſchers tiēneſt i kircken
9 Om Daaben
10 Om alters Sacrament
11 Om afløſening
12 Om Penitentz
13 Om Sacramenters brwg
14 Om Kirckens regiment
15 Om Kircke ſchicke oc Cerimonier
16 Om werdzlig dom och rett
17 Om Domdagen
18 Om Fri willie
19 Om ſyndens aarſag
20 Om Troe och gode gierninger
21 Om Helgens tienneſt och paa kald

Oc ſiden om wor handel/ med hwad ſkel bode the/ oc wii heer i Dāmarck haffe uer nogre myſbruge aflagdte eller omſkiffte: ſom er

1 Om begie diele i Sacramente
2 Om Preſters Ectheſchaff
3 Om Meſſen
4 Om Schrüifftemaal
5 Om Schielned paa mad
6 Om Cloſter løffte
7 Om Biſpers macht

Hwilcke bode wore lærdom oc handel wii wille wæl/ med Guds hielp/ wdj een lēger forklaring aff ſchrüifften forantuorde och beſtaa/ om nogen heer effther fornender ſeg atſchrüiffue mod thenne aldſomklareſt ſandhedtz bekiendelſſe/ ſom dog er boede paa Latiine oc Tydſche ald rede ſaa forfichted aff then høylærd och frumme mand Meſter Philippo Melanchtone/ att then er endnw aff hwermand woffuerwunden/

Therfor (frwmme læſer) achte thw ickwn theſſimellom thenne eenfoldig framſettelſſe wden alde wild/ Saa ſchal Gud

wel giiffwe teg forſtand att dømme ther
paa/Saa thw maa rette teg ſielff effter
then parth teg kand wære til ſalighꝫ
then giiff teg Gudt Almech-
tigſte ſaa farer thw io
wiſſeligen wal

* * *

1 Pet. 3
Wærer redeboedene att giøre hwer
ſom thet eſcher/ ſchiel fore thn̄
hob ſom i ether er ꝛ c̃ꝫ

Then Chriſtelige troes oc lærdoms ypperſte Artichlere

Førſt

MEd then hellig Kirckes drabelig eendregtighed læres och holdes hooſſ oſſ Niceni Concilij beſluttelſſes indholdt Om then Gudommelig wærelſes eenfoldighed att thet er een eeniſte Gudommelig wæſen/ hwilcken ther kaldis och ſandelig er een ewig aandelig Gud Oc ere dog tree perſonere i then ſamme eene Gudõmelig wæſen/ liige weldig liige ewig/ Gud Fader Gud ſøn Gude Heligaand/ alle tree een Gudõmelig wæſẽ euig vſtyckelig/ met vmaalelig macht wiſdom oc goedhed/vden ende/ een ſkaber oc bewarer tiil alde tingeſter/ ſiunliger och vſiunliger Och wed thette ordt perſoen forſtaaes icke een ſtycke/ icke heller een danlighed i een andhen. Men thet ther rettelig ſielffwer er/ Som och then helighe Kirckens fedre i thenne ſag haffwer brwgt thette ordt perſoen̄

For thenne ſags ſkyld for ſkiwdes och dømmes alle thet Kietterij ſom moed thē ne artickel ere opkommene/ ſom the Manicheir ther ſatthe thwenne begyndelſſer och gwder/ een goed oc een vnde Item the Walentinianer/ Arrianer/ Eunomianer/ Mahometiſter/ och alle theris lige och ſaa the Samoſatener/ bode gamle oc nyer/ ſom ſætther icke wden eeniſt een perſoen Och om ordet (thet er Sønnen) och om then Helligaand giører the een wgudelig Sophiſtriie och een ſkiørſke trette/ ſiendes ath the ere icke fraaſkildte perſoner Men ordet ſkwlde mercke
thet liwdende ordt och røſt
oc then Helligaand thn̄
beſkaffet rørelſe i
Craturerne

II

FRamdelis læres/ effter Adams fald bliiffwer alle menniſker/ ſom naturlig affles/ wndfangene oc fødde met ſynd ther er/ ath the alle ſammen aff moders liiff ere fwlde med vnde begiæringer och tilbøyelighed/ Och kwnne icke haffwe aff naturen noghen rett Gwds fryckt/ icke heller noghen ſand troo tiil Gud Oc ath ſamme medfødt ſiwge och arffweſynds breck er wiſſeligen ſaddant eet ſynd ther fordømmer och paa fører then ewig død och Gwdtz wrede alle thennem ſom icke bliiffwe igen fødde paa thet nye wed dob Jo och then helligaand Heer weed forſkiwdes the Pelagianer och andre ſom icke holder then ærffwe ſynd for ſynd/ med thet/ att the tíl Jeſu Chriſti werdſkyldz oc welgierningers ſmaahed wilde att mẽniſken kand giøre ſeg retferdig for Gwd med ſin eghen fornwfft och krafft

III

FRamdelis læres att ordet/ thet ær Gud ſøn/ er worden menniſke och haffwer mēniſkelig natwre anammet wdj then helig Jomffrwe Marie liiff at thiſſe twenne naturer Gudommelig oc menniſchelig wdj een perſoenlighed watſchelelig forcencde/ ere bleffwen een Chriſtus ſand Gud och ſand mand/ fød aff Jomffrw Maria/ ſandelig pint/ korſeſt/ død och begraffwed/ att hand ſkwlde forlige oſſ med Gud Fader/och ware een offer/ ey eeniſt fore then oprindelig ſynd Men oc ſaa fore alle menniſkerns ſyndelige gerninger/ hand oc nedfoer tiil helffwede oc ſandelig opſtod paa tredie dag fraa the døde/ ſiden opfoer til Hemmels att hand ſkall ſidde tiil ſiin faders høgre hand och ewig regnere oc dominere offwer alle Creature/ och hellige giøre alle ſom troer paa hannum naar hand ſender thn̄ Helligand i theris hierter/ huilcken ther ſkall ſtyre/ trøſte oc leffwende giøre thennem och beſkærme thēnem mood dieffuelen och ald ſyndſens macht Then ſamme Chriſtus ſkall komme obenbarlig i geen att dømme leffwende och døde Som then Apoſtoliſche ſamdicht liwder

IIII

¶ Ydermere læres att menniſkerne kunde icke retferdige giøres fore Gud med ſiine egne fortiēniſte/ ſtyrckie/ eller gierninger Men ſkwlle naadelig och forgeffwes bliffwe fromme fore Chriſti ſkiuld/ wed troen Naar the troer att the tagis tiil naade och att ſynden forlades thennem fore Chriſti ſkiuld/ hwilcken ther giorde fuldeſt fore wore ſynder med ſiin død Then troo regner Gud retferdigh; for ſeg Ro. iij oc iiij.

V

Paa thet wii kūde nw faa ſlig een reth troo tha haffwer Gwd indſchickett predicke embede/ ſom er een tienniſt att lære Euangelium Oc att wdgiiffwe Sacramenter/ wed huilcke tho tingeſte Euangelium och Sacramenter/ then Helligaand giffwes liige ſom wed nogre redſchaffue ther tiil Huilcken Helligand ther beſkaffer troen/ huare oc naar Gud teckis wdj thennem ſom hører Euangelium ſaa liwdende att Gwdt icke fore woore fortienniſter men fore Chriſti ſkyldt/ retferdige giøre thénem ſom troer thette att the fore Chriſti ſkyld annammes til naade aff Gud

Ther mett dømes i fald the gierndøbere och andre ſom meener och lærer att the kwnde wæl nock faa then Helligaand forwden then wdwortes predickelſſe ald eene wed theres beredelſſe/ tācker oc gierninger

VI

Framdelis læres/ att troen ſkal bære gode frwcther aff ſeg/ och att mand ſkall giøre the gode gierninger ther Gwd haffwer befald att giøre/ Gudt tiil willie icke att wii ſkulle forlade oſſ tiil ath forhwerffue retferdighed fore Gud met ſliig gierninger Fordi ſynders forladelſſe och retferdighed foer mand wed troen/ Som Chriſti eghet ord betyder Naar i foer giort all ting/ tha ſiier wii ere wnyttige tiēnere

thet ſamme lærer och then hellig Kirckes gamle lære fedre/ Ambroſius ſiier ſaa Thette er beſkicket aff Gud att huem ther troer paa Chriſtum then ſkall worde ſalig
for wdhen gierning/ mett eeniſte
troen/ naadeligen annammēdes
ſyndhers forladelſſe

VII

ERādelis læres hooſſ oſſ/att ald tiid er oc bliiffwer een hellig Chriſtelige Kircke hwilcken ſō er alle troo helige mēniſkers forſamling/ blant huilckē thet helig Euangelium bliiffwer retteligoc renlig predicket oc the helige Sacramenter effter thn̄ helig Euangelij liudelſſe wtdielede fordi thet er nock tiil then hellig Kirckes rette eenighʒ att ther eendrecthelig predickes Euangeliū effther ſiin reiine forſtandt och wddieles Sacramenter effter Guds ords eget ſkick/ Och ſaa er thet inthet for nøden tiil then helig Kirckes ſande enighʒ att ther alwegne holdhes liigelwndhe Ceremonier aff menniſicher indt ſatthe Som S. Paulus ſier Epheſe.iiij Een lægõ een aand/ ſom i ere kaldte paa een ethers kaldes haab/Een herre/ een troo/ een doob/ een Gud och aldes Fader

VIII

ENd dog then ſande hellig Kircke ær retthelig icke andett end alde Helige och rette troende menniſkers forſamling Dog meden i thenne liiff bliiffwer mãge falſche Chriſten bode øgenſkalcke oc obenbarlig ſynder/beblande blant the frumme tha ere the Hellige Sacramenter liige wel krafftige/ ther ſõ the tiænnere wed huilcke the wrdieles ere end all rede icke rette Chriſten oc frõme Som Chriſtꝰ ſagde Scrifftelerder oc Phariſeirne ſkulle ſidde paa Moiſi ſtoell xxiij.

Och ſaa ere bode Sacramẽterne oc ordet krafftige fore Chriſti ſkick oc beffalning ther ſom the end oc handteredes wed the vnde Ther for dømmes the Donatiſter oc alle theres liige ſom ſiier att the wnde theres tiænniſt i then hellige Kircke ære wdwelige oc haffwer inghen macht

IX

OM daaben læres att then er nødtørtelig tiil ſalighed oc att wed then tilbiwdes Guds naade att mād oc ſkal døbe 1. børne/ Hwilcke och wed daaben antwordes 2. Gud/ oc bliiffuer hānum wel behaffwelige Ther fore forſkiwdes hine gendøbere hwilcke ther lærer att thet er icke reth giord att døbe børne/ och ſier att thet ær inthet behoff/ the kunde aldt liigewel bliffwe ſalige

X

OM wor Herres afftens maal læres ſaa/ att Chriſti ſāde Legom oc Bloed ſandelig vnder brødtz oc wiins liignelſſe bliiffuer ther nerwærelig vtdieled til thennem ſom thet annammere Oc ther met forſkiwdes the ſom heer emod lærer

XI

OM ſchriffte maal læres ſaa/ at mād ſchal i Kirckene beholde then hiēmelig oc ſærleſtes affløſning/ oc icke lade thē aff falde End dog thet er i ſcrifftemaal icke aldiclis fornød att opregne alle myſgierninger och ſynder Meden thet er dog icke mweligt att giøre/ Som Dauid ſiier Huem kand kiende myſgierningerne ? ꝛc.

XII

OM penitẽtz pligt oc bood lære ſaa hoos oſſ/att the ſom falder i ſynden effter the ere døbte kwnde dog faa ſynds forladelſſe ſaa offte ſom the kunne komme tiil boed oc bedring oc rette ſeg Och thn̄ ſkall then helig Kircke icke negte affløſning naar the kwmme i gen tiil penitentz

Nw er thenne then rette penitentz ther haffwer theſſe ij ſtycker mett ſeg ❡ Førſt anger oc rwffwelſſe oc for ſkreckelſſe i ſamwittigheden aff ſyndzens bekiendelſſe

❡ Ther neſt een troo effter Euangeliū och affløſningen ther troer ath ſyndzens forladelſſe er fothwerdued och giiffwedt wed Chriſtum/ Hwilcken troo ther atter trøſter och tiil fredtz ſtiller ſāwittigheden

❡ Ther effter ſkall boed oc bedring følge att mand offwer giiffuer ſynden och giøre gode gierninger tiil penitentzes frucht och bewiiſning ſom Johãnes ſagde Mathe. iij Giører retſkaffwe penitentzes fruchter

i Heer forſkiudes the ther ſiier att the ſom een gang bliffwe retferdighe/ kwnde icke falde igen/ ſaa att the myſte thñ Helig aand

ij Item the ther tretter paa ett att nogẽ kwnde faa i thenne liiff ſaa ſtoor fuldkommenhed att the icke kwnde ſynde

iij Teſligeſt fordømmes oc the Kietter Nouatianer ſom icke wilde affløſe thennem ſom kũme tiil plicht och boed ſiden the haffde ſyndet effter the wore døbte

iiij Heer forſkiwdes och the ther icke lære ſyndzẽs forladelſſe wed troen/ men wed wor elſkelighed/ gierninger och egen nock giørelſſe

v Oc ſaa forſkiudes alle the ther lære att wor ſætthe boed er for nøden tiil att vndkiøbes mett fraa ænthñ euig heluedis/ eller ſkerſſ ildtz pine for ſynden

XIII

OM Sacramēternes brwg læres/att Sacramēterne ere indſkickede icke alleniſt att the ſkwlle wære tægene paa huilcke mand maa kiende the retthe Chriſtne wdwortes Men att the och ſkwlle wære tegne oc wiitneſbyrd paa gudes goed willie tiil oſſ / att opwecke oc ſtyrcke wor tro ther met Oc ther for hører een ſand tro tiil att brwge thennem met Oc tha brwges the rettelig ther ſom mand annammer thennem mett een tro ther troer the Guds løffte ſom wed Sacrementer beteis oc ther mett ſamme tro ſiden beſtyrcker

Ther for dømmis the ther lærer att Sacramenterne for then giærning ther hand theres meth/ giører retferdige oc fromme oc icke lære effter Guds ord/ een ſand tro att høre tiil Sacramēternis brwg/ huilcken ther ſkall tro ſynders forladels ther hooſſ att giiffwes

XIIII

OM Kirckens regiment læres/ att inghen ſkall obenbarlig i then hellige Kircke lære eller pꝛedicke/ eller wih guffwe Sacramenther wdhen hand er ther till ſkickelig eſked oc kaldet

XV

OM alde hande Kircke ſeeder oc ſkicke ſom menniſker haffwer gioꝛde/ læres att the ſkwlle holdes ſom kwnne holdes wden ſynd/ och dwer till fred oc een god ſkickelighed i Kircken/ Som nogre wiſſe hellige dage oc høyttider oc andet ſaadant Dog wnderwiiſſes folcket wdi ſaadant/ at mand ſkall icke bekwmmer ſiin ſamuittighedt ther met/ liige ſom ſaadant ting waar nyttig till ſalighed

Ther offwer paa miindes the oc ſaa/ att alle the menniſchlige ſkicke ſom ere gioꝛde mett then menning att mand ther wedh ſkwlle gióꝛe ſeg wenne med Gud/ foꝛtiænne ſynds foꝛladelſſe oc naade/ the ere mod Euangelium oc troens lærdom till Chꝛiſtum. ❧

Hwor for Cloſter løffte och andre ſaadane ſætthe/ och Skielned paa mad och dage ꝛc̃z (met hwilcke mand acther att forhwerffwe ſeg Guds wenſkaff/ och bøde ſiin ſynd met) the ere vnyttige oc mod thz helligt Euangelium

XVI

OM werdzlige politzie oc regementh læres ſaa att alle øffuerickhz i werden och gode ſkickelige regiment ere oc Guds gode beſkaffelſſe oc aff hannum ſielff indſkickede/ och ath Chriſtne maa wæl haffue eet øwerickhedtz embede wden ſynd/ ſom att wære een Førſt eller een dommer/ och maa dømme effter Keyſerlig rett eller andre ſiin Landtz lowg Maa ſtraffe myſdedere mett ſwærden/ føre retferdige aarloff oc kriig/ Louglig att kiøbe oc ſiiele/ Maa retferdelig giiffwe ſiiñ lowg och eed/ naar hãd bliiffuer ther til funden aff dõmerne/ haffwe gotz oc egẽdõ/ wære i ectheſchaff c̃z

Heer mett dømmes hine Anababtiſter eller giẽdøber ther nw forbiwder Chriſtne att beware ſeg mett ſaadnnne werdzlig embeder och handel

Teſligeſt oc alle the falſke Chꝛiſtne ther icke ſætter een rett fuldkōmenhed paa een ſandt Guds frycht/ och een reth troo tiil Gud ſom thet wiiſt er/ Men achter och lærer att then rett fuldkōmenhz ſtaar paa att foꝛlade eller om bere ſlig werdzlig embder oc hādel/eller legōlig att foꝛlade hwuſſ oc hiem/ huſtrue eller bøꝛne vnødde

Thii Euangelium lærer dog icke een timelig och wuoꝛttis/ men een ewig och induoꝛtis wæſen oc retferdighz i hierthet oc deſſ emellom dog icke foꝛ ſtøꝛrer then werdzlig ſkick oc regimēt eller good huuſſholding Men heller wille att mand ſkall thū ſlittelig beuare/liige ſom Guds egne ſande ſkick oc ther vdi Chꝛiſtelige att leffue oc bewiiſe rette gode giernīger i kierlighed huer effter ſiin kald Oc ther foꝛ bøꝛe alde Chꝛiſtne ath liwde theris øuerickhed/ och wære theris bwdt och befalning høꝛſomme i alle the tingeſte ther kand och maa wære wden ſynd Fordi biwde the oſſ att ſynde tha ſkall mād mere liude Gwd end menniſken ſagde Sancte Peder Actorū. v

XVII

ERādelis læres att Chriſtus Jeſus wor Herre ſkall igen komme paa then yderſte dag att dømme och att opreyſe alle døde/ oc ſkall tha giiffwe the Gwdelige och wdwolde then ewig liiff oc glæde Men the wgwdelige oc alle dieffle ſkall hand fordømme tiil att pines och ſtraffes i helwedi ewindelig

Ther forſkiwdes heer the giendøbers lærdom ſom ſiier att ther ſkall komme endhe paa the wgwdeligers och diefflers pine oc ſkwlle icke plaffwes ewindelig

Teſligeſt oc dømmes heer the wildfarēde menniſker ſom nw løber oc ſaaer ſaadāne Jødeſche menninger blant folck/ att een gang føre werdſens ende och op ſtandelſe/ ſkall alle mēniſke i werdhen wære i een rett troo/ Och alle wgwdelige tha wære ødelagde

XVIII

OM ffrij willie læres ſaa/ att menniſchen haffuer i nogen maade ſiin willie frii tiil ath leffwe wduortis erlig oc retferdelig/ oc til att wale blant the ting ther naturlig fornuffe kand begribe/ men vden then heligaandtz hielp formaa menniſken ſeg inthet tiil att wære Gud behaffuelig/ att frychte hannum aff hierthet/ eller ath tro hānum rettelig effter hans løffte/ eller att ſkille ſeg wed hine wnde begieringer aff hierthet

Men ſaadant ſkeer wed then heligaand ſom giiffwes wedt Gudtz ord/ Fordi Paulus ſiger i. Corinte. ij Een naturlig mēniſke forſtaar icke the tingeſte ther Gutz aand tiil hører och thette ſamme lærer S. Auguſtinus mett theſſe mange klare ordt i ſiin tredie bog Hipognoſticon

Wii bekiender att ther er een frij willie i alle menniſker/ fordi the haffue io alle naturlig een medfød forſtand och fornufft/ Dog icke wedt hwilcket the formaa ath handle beqwêmelig i the tingeſt ther hør til Gud/ anthñ att begynde eller att framholde/ vden Gudes hielp Men eeniſt vdi thenne leffnedes wduortis giærninger bode vnde oc gode Gode mene ieg ther naturlig tiil nogett got kand ſkee/ ſom att wille arbeyde paa marcken att wille æde eller dricke/ wille haffwe wenner/ wille føre ſeg i klæder eller aff/ wille bygge huuſſ/ tage ſeg een qwinde/ wochte feye/ lære eet embede/ och andet ſaadant hwad tiil thenne liiffwes nytt oc gode kand tiænne/ hwilcke dog aldſammen hwercken ere eller kand bliiffue beſtandige vden Gud/ ia aff hannum och wed hannum bode ere the nw/ och førſt begyntes/ Vnde meen ieg/ ther menniſken oc kand giøre aff ſiin frij willie/ ſom att wille giøre affguderij/ ſlaa folck i hiel ꝛc Theſſe er Auguſtini oerd

Heer mett dømmes the Pelagianer/ oc alle andre ſom lære att wii vden thñ Helligaands hielp aldeeniſt aff wor naturlige kreffter kwnde elſke Gud offwer alting/ oc fuld komme Guds budoꝛd paa gierningerens nock werelſſes wegne Endog wii wel beſtaa/ att wii aff woꝛ nature kwnde i noger maade giøꝛe eller lade the vduoꝛtis gieærninger/ ſom att holde henderne fraa tiwffuerij/ fraa mandſlet ꝛc̃

Dog kunde wii icke aff woꝛ nature wel beſtyꝛe the indwoꝛtis hiartelaffwe/ ſom er Guds frycht/ reth liid tiil Gud/ kiuſthed taalmodighed ꝛc̃

XIX

OM aarſag til ſynd læres ſaa/ att endog Gud almechtiſte haffwer boede ſchafft then gantzſke nature och daglig regereren/ dog kommer aarſagen til ſynd aff the wnde theris willie Som ere the wgudelige och diefflen/ hwilcke medhen Gud offuer giffuer tha wende the ſeg fraa Gud/ Och giøꝛe ſom the ere til/ lige ſom Chꝛiſtus ſiier Johannis viij. om diefflen Naar hand taler løgen/ Tha tal hand aff ſith eghett

XX

MEtt wrett beklages wore Predicker/ att the ſkwlde haffde forbiudet gode gierninger Fordi theres ſcriffter om the x Guds bud och andet ſaadant bewiſer io att the haffuer lærd møget nytteligt om alle ſtater och embder hwad hwer bør att giøre i ſiin kald/ ther Gud ſkall wære welbehagligt Om huilcke tingeſt ther liidhet predickedes tilforne/ eeniſt twingede the hardt paa nogre børnachtige och vnyttige gierninger/ ſom mett beſynderlige helige dage/ bwdende faſte/ brøderſkaff/ pelegrimſferd/ helgens tiēneſte/ roſens kranſe mwnckerij/ oc andet ſaadant/ Saadāne ſtycker wæner wore modſtander ſeg dog nw faſt aff Siden the ere paa minte/ och icke end ſaa møgget predicker om ſaadant ſom the giordte tilforne/ ther tiil med begynde the endt noghet att tale om troen huilcken the ſaare forglempte och taffuede tilforne Endog the lader liige wel icke aff att formyrcke then retthe troes lærdom/ wdj thet/ the lader end nw menniſkerns ſamwittigheder twilactige/ oc beder thm̄ forhuerffue ſeg ſynds forladelſſe met gode gierninger Oc icke wille lære att wii ſkulle wiſſeligen faa ſyndz forladelſſe eniſte i troen for Chriſti ſchyldt

Meden thñ rette lærdom om troen ther bør att wære ypperſte i then helige Kircke haffwe nw ſaa lenge legget vnder bencken (ſom hwer maa ſandeligen bekiende att mand haffuer mwyen inted taled i predickener om troens retferdighedt Men eniſt om gierninger haffuer mand handeler ĩ kircken) Tha haffwer wore predicker nw ſaa paamiinte Kirckerne om troen

Førſt att wore gode gierninger kand icke forliige oſſ mett Gud eller forhuerffue oſſ ſyndtz forladelſſe oc naade oc retferdighed Men att wii thet ſkwlle faa eeniſte meth troen/ naar wii troer att wii tages til naade for Chriſti ſkyld/ hwilcken ther aldene er ſatt tiil een megler oc forliger/ wed huilcken wii ſkwlle faa Gud Fader tiil wen Och hwem therfor troer att hand kand medt gierninger forhuerffue Guds naade hand forſmaaer Chriſti werdſchyld och naade/ och lieder ſeg ſelff wey op til Gud wden Chriſto/ mett menniſkelige kraffthe mood Euangelium/ ther Chriſtus ſagde om ſeg/ Jeg er weyen/ ſandhed oc liiffuen

Thenne lærdom om troen er tracteret klarligen alderwegne aff Sancte Powel/ beſynderligen Epheſe. ij. hwar hand ſiier aff naaden ere i worden ſalige wed troen och thet icke aff ether/ thꝫ er Guds gaffue icke aff gierninger ꝛc. Oc paa thet ingen ſkall betencke oſſ att wii giøre heer noghet ny wdleggelſſe offuer Sancte pouels oerd tha kand wii thet ſamme bewiiſe aff the helige forfedre Thii Auguſtinus flitteligen beuiiſer i māge ſiine bøgger (beſynderlig De littera et ſpiritu) att wii wed troen tiil Chriſtū ſkulle faa naaden/ och icke fore wor gierninger/ Theſligeſt lærer oc Ambroſiꝰ de vocatiōe gentiū ſaa ſiendis Wor gienløſelſſe wed Chriſti bloed/ ſchulde forhaanes/ oc mēniſkelige giernigers verdighz ſkulde forheffues offuer Guds miſkūdhed om retferdighed ſom ſkeer wed naadhen/ ſkulde tillegges wore frāfarende werdſkulder/ ſaa thz ſkulde icke wære eet naadeligt ſkienck ther Gud giffuer/men een løn ſom mād haffuer mett gierninger fortiēt Men endog thenne lærdō forſmaaes aff the wlærde Dog formercker gudelige och gudfryctelige ſāuittiger att then giffuer megle trøſt Thi att ſamuittighederne kunde icke bliffue raadelige oc tilfreds wed nogre gierninger/ Men ald eeniſte i troen/ naer the wiſſeligen troer att Gud er thm̄ blid worden wed Chriſtū/ſom Paulus ſiier Ro.v naar wii ere retferdige worden wed troen tha haffue wii fred hooſſ Gud. Ald thn̄e lærdō ſkal mand agte paa hine forſkreckede ſāuittigheders banghed/och weden mand haffuer thette forſøgt/ tha kand mand icke thēne ſag wel forſtaa/hworfore hine vforfarne oc vchriſtne mēniſke dømmer wredeligen om hēne/ Hwilke ther agter een chriſtelige retferdighed inthz andet att wære end een naturlig oc hedinſke fromhed

Thenne trøſt haffwer mand nw een tiid lang ſaa gott ſom inthet bekwmmet ſeg mett i predicken/ Men heller ſtrenget mēniſkens ſamuittighed mett een lærdom om ald hande gierninger Oc ther for haffwer ſomme theres ſamuittighed trengt thennē hen i ørcken eller Cloſter/ forhobendes ath the ther ſkulde forhwerffwe ſeg Gudz naade oc ſyndz forladelſſe wed ſiin Cloſter leffnet/ Andre haffwer optenckte ſeg alde hande andre gierninger til att forhwerffue ſeg naade fore/ och tiil att giøre fuldeſt fore ſiine ſynder mett

Ther fore wor thet høyligt behoff ath lære thenne lærdom om troen tiil Chriſtū och att fornye henne/ paa thet hine forſkreckede ſamuittigheder ſkulde icke bliffue ybetrøſtede/ men wiide att mett troen tiil Chriſtum kand mand faa naade/ſyndz forladelſſe/ oc retferdighed Och ſaa paamiindes folcket att i thēne wor lærdom mercker thette ord Tro: icke eeniſt een framfaren tingeſtes kūdſkaff/ſom bode the vgudelige och dieffle kwnde wel och haffwe/ Meñ mercker een wiſſe liid ther troer ey eeniſt then ſkeid hiſtorij/ men och hiſtoriens beſkaffelſſe ſom er thenne artickel Om ſyndz forladelſſe/ thet er att wii wed Chriſtum haffwer naade/ retferdighed/ och ſynders forladelſſe

Nw thñ ther weed att hand wed Chriſtum haffwer fanget Gud tiil een naadig Fader/hand wiſſeligen kiender Gud/och veed att hād er i hās forſørring/elſker hannum/ oc paa kalder hannum/ och kortelig att ſiie/ Er icke forwden Gud ſom Hedninger/fordi diefflen oc the vgudelige kūde icke troo thenne artickel Synders forladelſſe/ ther for hader the Gud ſom ſiin fiende/ icke paa kalder hannum/ oc inthet gott forhober ſeg aff hannum.

Auguſtinꝰ theſligeſt paamiinder oſſ om troens naffn/ och lærer att i ſcrifften mercker thette oerd Tro: icke een widſkaff/ſom oc kand wære i the wgudelige/ Men een wiſſ liidt ther trøſter och oprætther the forſkreckede ſamwittighedet

Ther offwer læres hooſſ oſſ att mand bør att giøre gode gierninger/ icke paa thz wii ſkulle forlade oſſ ther till/ att wii wed thin̄ forhuerffue Guds naade/ Men giøre thm̄ Gud tiil willie. Aldeeniſte med troen foer mand ſynds forladelſſe oc een roelig ſāwittighed/ oc fordi thn̄ helligaād annāmes wed troen/ ther fornyes tha hierterne/ oc fanger gode ny begeringer/ ſaa the kūde giiffwe gode gierninger aff ſeg

Saa ſier fordi Ambroſius/ Troen er een moder tiil bode een gode willie och tiil een retferdig gierning Fordi mēniſkelig krefter vden then helligaand ere fulde med wgudelige begieringer/ och ere ſkrøbeliger end the kunde giøre nogre gierninger ſom gode ere for Gud/ Ther tiil med ere the i diefflens wold/ ther egger mēniſkene tiil aldhande ſynder/ bode til vgudelige menninger oc obēbarlige laſter/ ſom mād maa ſee paa hiine Philoſophis och hedinſche wiiſelinger Huilcke ther toge ſeg welhow delig fore att wilde leffue ærlig oc redelig och dog kunde thet icke aff ſted komme/ men falde i aldhande obenbarlige ſkiendige laſter/ Saadan er ald mēniſkens ſkrøbelighed/ naar menniſken er wden een rete troo och then heligaands naade/ oc eeniſt ſtyrer ſeg med ſiine menniſkelige krefftter oc ſtyrckie

Heer vdaff maa mand nw lettelig forſtaa/ att thēne wor Chriſtelig lærdom bør icke att beklages ſaa then ſkwlde forbiude gode gierninger Men bør meer att priiſes/ fordi then wdwiiſer hworledis wii ſkulle giøre gode gierninger Fordi wden een reth tro kand menniſkens nature icke giøre the rette gode gierniger effter anthn̄ thn̄ førſte eller anden Guds bud ord. For vden troen kand een icke hiertelige paa kalde Gud/ forhobe ſeg noget got aff Gud: icke helder tolmodelige liidhe korſſen och gienwordighed Men op ſøger ſeg menniſchelig hielp/ Och forlader ſeg paa Creaturerne

Saa regnerer alle wnde begieringer oc menniſkelige raad i hiertet/ hwore troen och reth liid tiil Gud ere bortte/ hworfor Chriſtus ſiier ſaa Forwden meg kwnde i inther giøre Johan. xv Capi. oc thn̄ helig Kirckie ſiunger theſligeſte ſielff ſaa til Gud then heligaand Sine tuo numine ꝛc̃ꝫ ther er/foruden thiin Gud dommelig naade er inther i mēniſken. ia aldeles inthet/ ther er io ſchadeligt

XXI

OM Helgens tienneſt læres/ att wii maa wel framſette Helgens amindelſe/paa thet wii maa efftterfølge theres tro/ ſtyrckendes wor ther mett/ naar wii ſeer huure the haffuer faaed Guds naade/och huure the ere hiolpene fraa alt vnth wedt troen/ ther til mett att wii kūnde tage exempel effter theris gode giernīger ther the haffuer giort/ huær effther ſiin kald Liige ſom Keyſern kand tage exēpel aff Dauid tiil att føre krij mood Tyrckern/ att driffwe aff wore fedre lande/ fordi the beghie ere i Kongelig embede

Men then hellig ſcrifft lærer oſſ ingen ſtedtz att paakalde Helgen/ eller att bedes hielp aff thennem/fordi ther er effter ſcrifftens liwdelſſe een eeniſt Megler/ forliger och forbeder mellom Gud och oſſ/ſom er Chriſtus Jeſus/hãnum ſkulle wii paakalde/ oc hand haffuer loffuet att høre wore bøner Ther er och then ald ſtørſte Guds tienniſt mand kand giøre/ att tilſøge och paakalde ſamme Jeſum Chriſtum i alde wor nød/ i Johan. ij Ther ſom noghen ſynder/tha haffue wii een troo fortaler for Gud/ then retferdig Jeſum Chriſtum

Thenne er nw een Sũme mwgen paa alde thñ lærdom hooſſ oſſ føres vdi huilcken mand maa ſee ath ther er inthet eblant ſom er emod then hellige ſcrifft/ eller mod then meenige Chriſtelige Kirckie/ icke heller moed then Romerſke Kirckie/ſaa møget ſom mand kand bemercke aff the helige Lerefedre/ hennes rette lærdom att waere

Oc meden ſaa er tha giøre the io ſaare ilde mod all Chriſtelig kierlighed ther ſkielder wore folck i thenne lærdom att ware Kiettere. Men een twedragt er ther kommen om nogre miſbruggelſſe/ ther ware indført wredeligen i then helige Kirckie/ Oc ther ſom wii haffde end nogen ſkielſmiis i ſaadanne ſtyckier/ tha buorde ligewel Biſpern fore thēne wor nw forold bekiēdelſe/ ſom i alde maade er gudelig och Chriſtelig/ noget mildeliger att handle met wore part/ Meden att Kirckie lougen er icke end ſaa ſtrēg att then biuder alle Kirckie ſkicke aldwegne att wære eenſſ Som the och icke heller nogē tiid haffwer wæret eenſſ i alde Kirckier i Chriſtendommet Endog wii oc flitteligen holde māge gamle ſkicke Thi thet er een falſk bedigting the ſiie oſſ paa att alle Ceremonier och gode gamle ſkicke ſkulde wære afflagde i wore Kirckier Men thet haffwer io wæret een meenig klagemaal ath nogre miſbrwggelſſe haffwer klunget wed ſaadāne meenige ſkicke

Oc fordi ſaadanne miſbrwggelſſe kwnde icke mett een good ſamuittighed fordraffwes/Tha ere the nw i nogre maade rettede och forbedrede ſom wii achte wel att forſware

Følger nw nogre artickler vdi huilke ther fortelles nogre miſbruge ath være om ſkiiffte

MEdhen ther læres nw inthet i wore Kircker moed then hellig ſcrifft eller thñ hellig Kirckie/men eeniſt forlades nogre miſbrugge ſom ere bode nye oc moed then gamle Kirckelowg/ aff tiidſens forkrenckelſſe indtagede

Saa bedhe wii gierne ath Keyſerlig Maieſt/(oc alle gode mẽd)wille mildeligen høre bode huad heer er omſkifft/ och huad orſage heer vore til at folckz kũde icke mod ſiin ſamuittighed ſaadanne miſbruge fordrage Saa ſkall thet wæl befindes att wii haffwer heer wdi inthet wchriſteligen eller wredeligen handelet Men ath wii haffuer wæret trengte ther tiil effther Guds budt och ord/ hwilcket mand bør meer ath achte end alle ſædwaaner/ ſaadant omſkickelſſe att tilſtede Och ſkwlle icke Keyſerlige Maieſtaat(eller nogen god mand) troo hiine bempere/ther løber och ſaader aldehande fortalelſſe blant folcket om wore ſkicke/paa thet the kwnde ſaa optænde theres had mood oſſ. Ther med yppede the førſt alde thenne ſpliid blandt folck/ ſaa wilde the och nw giærne meth then ſamme konſt forøge kiiff och wſamdrechtighed ther om

Dog ſkwlle alle goode mænd i ſandhꝫ befinde/bode wore lærdom och ſkicke ath wære miindre ſtraffelige end wnde menniſker giører oerd aff Sandhed mercker mand icke giærne aff løſe tiding oc wuenners ſaffgden Men thet ſkulle mād wiide

i ſandhed att aldri ſchwlle Ceremonier oc
Kirckiſkicke ſtaa bedre wed macht mett
gudelighz blant folcket / end naar
the ere faa oc holdes ſkickeligen

Om begiæ diele i Sacramente.

Læg folck giiffwes begie diele aff Sacramente wdi wor Herres afftẽſmaal Fordi then ſkick er klarlig effter Guds egen beffaling Matthei xxvj capi. Dricker alle ther aff: Hware Chriſtus biuder obenbarlig om ſiin kalck att alle ſkulle dricke ther aff

Och paa thet ingen ſchal komme wed att gloſere thiſſe oerd att thet ſkall eene høre Preſter til: Tha giiffwer Paulus tilkiende j Cor. xj att then ganſke Chriſtelige forſameling i Corintho brwgte Sacramente vnder begie diele: Och then ſeedt war lengi i then helige Kirckie (ſom mād kand bewiiſe aff hiſtorier och the helige lærefederes bøger Och ey mand weed naar eller wed hwem then Chriſtelig ſeed bleff afflagd

Cyprianus beſtaar i mange ſteder ath Christi bloeds kalck pleied att wddieles til læge folck/ Saa ſiier och S. Hieronimus (in Sophoīam) Preſterne ſō ſkulle wdgifwe Sacramente/ ſkulle giiffue oc ſaa folckedt Chriſti bloed

Saa biwder end och Gelaſius Paffue ſielff/ att mand ſchal icke brwge then eene part aff Sacramente fra then anden diſt:ij De conſecratione capi. Comperimus. Nw haffwe the inthet andet att ſtaa paa heer emod end een ſeedwan ther er ickend ſaa gamel ſom wii haffwer bewiiſt worath wære Men nw weed mād wel att ſaadan een ſeeduan (ſom thenne wiſligen er) ther er indført bode mood Guds oerd oc thn̄ helige Kirckicseldre ſkick och lowg/ then er wret/ och bør icke ath holdes/ ſom theres eget recht ſiier. diſt. viij capi. Veritate ꝛc

Ther for buordet ſeg icke att nogen theres ſamuittighed ſom haffde begiering til att wilde brwge thet heligt Sacrament effter Christi indſkickelſe/ ſkulde ther offwer beſuares oc twinges thet anderledes att hādle eller annamme mood wor Herres Jeſu Christi eghen ſkick/ tiil ſiels forargelſſe

Och fordi att Sacramentes atſkillelſſe befalder ſeg icke mett Christi indſkickelſſe/ tha affl̄egges nw then Proceſſe ſom pleide ath ſkee mett Sacramētes omkringberelſſe

Om Preſters Ecctheſkaff

Ther haffwer wæret een meenig Klagemaal blandt alle ſtater offwer the Preſters ſtore wtwecht och onde exempeler ſom kwnde icke kyſchelige holde ſeg. Huar for mand ſiier(ſom Platina och ſcriffuer) att Pius Paffwe ſkwlde haffd ſagdt ath ware ther noghre ſager Huar for Preſters eccheſkaff bleff thm̄ forbudz tha ere ther oc nw faſt ſtørre ſager fore huilcke thz buorde ath ſtedes thennem ighen

Ther for haffuer nw nogre Prester hooſſ oſſ (ſom ſaadanne ſkiendzel wilde wære forwden) foede ſeg echtige høſtruer Och haffwer ſaa lærde fraa ſeg/ att thet er ſømmeligt Preſter giffuer ſeg i egreſkaff: Først fordi Paulus ſiier i Cor vij Hwer ſkal haffwe ſiin høſtrue fore ſkiørleffnet Jtem thet er bedre att giiffte ſeg end att brende Och ther tiil mert ſiier Christus ſielff Mat xix capi. Alde kunde icke thz ord begriibe/huar hand lærer att alde menniſker ere icke ſkiclige tiil att leffue wdhen echteſkaff/ Fordi Gud haffuer ſchafft menniſken til att affle foeſter aff ſeg/ Gene j capi. Oc thz ſtaar icke i menniſkens macht forwdhen een beſynderlig Gudz gaffue oc gierning/ſaadā Guds beſkaffening ath omſkiiffte. Ther for hwem ther ere icke beqwemme tiil ſeerleffnet/them bør att giiffwe ſeg i echteſkaff Fordi Guds beffaling och beſkaffening kand inghen menniſkelig loug/ icke heller noghen løffte fortage Oc fore thiſſe ſager ſkyld ſiier Preſter att the maa giiffte ſeg.

Thet er och witterlig att i then fermeer Chriſtendom ware Preſter guffte mend/ Fordi Paulus ſiier end och att thn̄ ſkulde wduelis til een Biſcop ſom war een egtig qwindes mand: Oc i Tydſkland nw fore cccc aar ther Preſter ſkulde tha førſt miſte ſiine echte høſtruer/tha ſtode the ſaa hart ther emoed/ att the haffde neer ſlaget een Erchibiſpe aff Mendtz ihiel ſom kō ther och forkyndet Paffwens beffaling och forbud heer paa/ Oc then handel forløb ſeg ſaa vredeligen att ey eeneſt theres ectheſkaff ſkwlde wære forbuodē effter thn̄ dag/men oc the ther vare tha begynte bleffue ſplitat moed alde bode Guds lowg och mēniſkēs lowg: Theſligeſt och mod alde Kirckens rechte/ſom ware giorde anthē aff Paffwer ſielff eller aff the helige Concilier

Och meden i theſeldre werden bliffwer i theſwerre worder menniſkens nature/ Tha giøres wel behoff att ſee tiil ſaa ther kōmer icke flere ſkiendige laſter aff ſaadāt i werdē Mē Gud haffuer ſkicket egteſkaff ath thet ſkulde wære eet lægedom til menniſkens ſkrøbelighed/ Kircke lougen lærer end ſielff att forlette mange gamle ſtrenge ſtycker fore the effter kommēde theres ſkrøbelighed: Thet war och wel raadeligt i thenne ſag. Fordi ſkulde mand lenge forbiude Preſter echteſkaff tha ſkulde thet wel ſnart ſchee ath icke mange gudtfrychtende mend ſkwlde wilde wære Preſter/ ſaa ſkulde the ingene Kircketienner faa vden nogre forhettende ſkiørløffuere

Men meden heer er nw Guds befaling paa (att Preſter ſom icke kwnde ellers leffwe kyſkelige ſkulle giiffte ſeg) Och thet haffwer wæret een witterlig gamel ſeedt i Chriſtendommet/ meden och aff ſaadan wrenliiffwed ſeerleffnet ere kommen/ och ydermere kand kōme/ ſaa ſtoere ſkiendige forargelſſe hoor och andre vhørlige laſter/ ther hwer good øwerickhz bør att haffue tilſivn til att afwende. Tha maa thet wære eth wunder att nw brwges ſaa ſtoer grūhed aff māge moed Preſters echteſkaff

Gud haffwer ſielff bwdet att ærhe thet heligt echteſkaff/alle louge oc rette blãt alle the folck noger god regimẽt haffuer hafde ware the end hedninger/priiſer alſom høyſte echteſkaff Aldeene i thẽne tiid begynder mand nw vſkyldeligen att drabe oc martere folck fore echteſkaffs ſkyld Oc thet end Preſter ther mand bwrd end fore alle andre att ſchone Oc ther ſkeer icke aldeeniſte mood Gudes lowg/men oc mood the helige Canones Oc Paulus kalder then lærdom dieflens lærdom ther forbiuder echte ſkaff / ſom ther ſtaar i Timote. iiij capi: Oc thet maa mand wel nw formercke meden echteſkafs forbud nw met ſaadã blodſtyrtige actes att beſtaes:the diefuelen hafwer io wæret een morder fraa begyndelſſe ſom Chriſtus ſiier Johan. viij

Men ligeruiis ſom ingen naturlig eller mẽniſkelig loug kãd fortage Gutz befalig Saa kand oc ingen mẽniſkẽs løfte fortage ſãme Gutz befaling Therfore raader thn̄ gode mãd Cyprian⁹ at the quindefolk ſom icke kunde holde then kyſkhz ſom the haffwer loffuet/ the ſkulle giiffte ſeg

Thiſſe ere hans eghne oerd wdj hans førſte boges xj breff: Ther ſom the icke wille bliiffwe ther wedt/eller icke kwnde/ tha er thet bedre att the giiffte ſeg/ end the ſkulde falde vdj ilden med ſiin løſte/ ia ſee ſeg wel fore att the giøre ſiine brøder eller ſyſkende inghen forargelſſe Och ther tiil brwger och endt Kircke lowgen ydermeer liiſtighed och mildhed mett thennem ſom haffwer ſaadant loffwet førre the komme tiil ſkielſſ alder ſaa gott ſom i ſyn wongdom ſom fleſten dieldt Preſter/ Muncke och Nunder nw haffwer giordte wdj ſiin vforſtandighed

Om Meſſen

MEtt wreth beklages wore Kircker att the ſkulde haffwe aflagdte Meſſen thi att thet er io obenbarligt ath Meſſen er wedt macht hooſſ oſſ och end i ſtoer alwarlighed høytiidelig holdes Oc beuares end nw mwyen alde hennes bewane Cerimonier/ wden att mād nogen ſtedtz blāt Latiniſke ſang ſiunger och nogre pſalmer och lofueſang paa meenige mandz maal/ tiil att lære folcket mett. Fordi ther tiil ere Cerimonier reth indſkickede/ att the wanwittige kwnde læres ther aff/ oc beſynderlig att ſaadan een Guds oerds tracterelſſe kunde opwecke ſumme tiil een ſand gudfrychtenhed eller tiil troen och bøn Och icke eeniſte biuder S. Pouel att almwen ſkwlle brwge forſtandig tungemaal wdi Kircken/ men och pleir ſaa att haffwe wæret aff een lang ſeed i mange lande

Nw læres och almwen att the ofte ſkulle brwge thet høyuerdigt Sacrament tiilſammen om ther ere nogre beqwemme til Och thet forøger end ſamme meenige Cerimoniers hederlighed/ fordi ingen ſtedis ther tiil mett miindre end the ere tilforne offuerhørdte och afløſte. Ther hooſſ paamindes oc folckene om Sacramentes werdighed och rette brwg/ hworſtoer trøſt thet giiffuer fattige forſkreckede ſamuittigheder att the maa lære att troo Gud och forhobe oc bethe alde gott aff hannum/ Saadan Guds tiēneſt behaffues Gud/oc ſaadan Sacramētes brugelſſe forøger troē til Gud oc ald gudelighꝫ/ Oc ther for ſkal thet icke wiſt befindes att Meſſen holdes mett ſtørre reth helighꝫ hooſſ wore modſtandere end hooſſ oſſ

Men thette haffuer io mange frumme mend lēge førre thn̄etiid høylig klaget paa att Meſſer haffuer wæret ſaare miiſbrugede til gierighꝫ/ Oc thꝫ er icke lønligt huore wiit then miiſbrug er nw kōmen i alde Kirckier/oc vdaff huore dāne perſoner ſamme Meſſer holdes aldeeneſt fore løn och rentte Och huore mange ther och holder Meſſer moed Kircke lougēs forbud Men Paulus trwer thm̄ ſuarligen ſom wuerdeligen tracterer thꝫ verdigt Sacramēt/ ther hād ſiier. Hwem ther æder thn̄ brød och dricker Herrēs kalck wuerdeligen thn̄ bliiff wer ſkyldig i Herrēs lægom oc bloed/ Oc ther for/ ther the gudfryctēde preſter blant oſſ bleffue paamindte om ſaadāt ſynd tha loede the ſlige winckelmeſſer faldhe/ fordi the holdes mwyen alle ſāmen icke woden fore bade och rentteres ſkyldt

Oc ſaadāne miiſbrugge wiſte wel Biſperne ſielffue/ huilke om the hafde rettede i tiide tha hafde ther nw wæret mindhre ſplidactighz paaferde end ther er/ Tilforne loede the mange laſtere kōme ind i then helig Kirckie mett ſiin offuerberelſſe/ men nw begynde the altforſildige att kiere paa ſiine ſkade och wedermoed i thenne helig Kircke. Endog thenne twedracht haffuer ingen anden ſtedtz ſiin begyndelſſe end aff ſaadāne miiſbrugge ther ware nw wordene ſaa obēbarlige att mand kunde nw icke lenger fordrage thm̄/ Ther haffuer wæret māge trette om meſſe oc om Sacramēt Oc maa wel ſkee werden maa nw liide ſtraff fore thē māgefold lāge miiſbrwg ther haffuer wæret paa meſſē/ huilcke the haffd lēge ſtedde i thn̄ helig kirckie ther bode kūde och bwrde ath føre ther raad wed/ Fordi ther ſtaar ſaa ſcreffwet i Guds helige y buordt Huem ther miiſbrugger Guds naffn hād ſkal icke bliiffwe wpiintt ther fore/ Men fraa werdens begyndelſſe haffuer aldri nogen ting/ſom Guds heligt naffn war anrørende/ wæret ſaa møget tiil gerighedt miiſbrwget ſom Meſſen haffuer wæreth

Ther tiil er och indkommen thenne falſke meening ther haffwer forøgte ſamme winckel Meſſer/att the ere worden wtalige/ ſom er thenne heer att Chriſtus meth ſiin piine och død giorde wel føldeſt fore then oprindelig ſynd/men Meſſen ſkwlle hand haffde indſkicket att i then ſchwlde ſkee eet offer fore daglige ſynder bode dødelige och naadelige Ther aff er och kommē thñe almiindelig meening att Meſſen ſkal wære eet gierning ther borttager bode the leffwende och døde theris ſyndher mett then hantiering ther ſcheer wdj

Och heer haffwer mand begynte ath

diſputeer/ om een Meſſe ther ſiees fore alle er ſaa goed ſom hwer ther kunde ſiees fore hwer aff thennem Then diſputatz haffwer giord thenne wendelig meng ther er kommen paa Meſſen

Om theſſe meeninger haffuer nw wore Predickere paamiinte folcket ath the ere mood then helige ſcriifft/ och ere Chriſti pine til forachtelſſe Fordi Chriſti pine war eett offer och fwldeſt giørelſſe fore bodhe then oprindelig ſynd oc alde andre ſynder/ ſom ſcreffwet ſtaar tiil ſthe Hebreer/ Wii ere helige giorte wed Jeſu Chriſti offer paa een tiid: Jtem mett eet offer haffwer hand fuldkommen alle the Euindelig ſkulle helige giøres

Jtem ſcrifthen lærer oſſ att wii bliiffue retferdige for Gud wed troen tiil Chriſtū naar wii troer att ſynderne bliiffue oſſ forladte fore hans ſkyld Ther ſom nw Meſſen borttager anthen the leffuende eller the dødes ſynd mett then gierning ther ſkeer/ tha kommer nw retferdighed fore then

Meſſergierning oc icke aff troen/ hwilcket ſcriften kand dog icke lide

Men Chriſtus befalde att ther ſkulde giøres til hans hugkõmelſſe/ huarfor meſſen er indſkicked att troen i thennem ſom brwger Sacrament ſkall ihugkõme huad welgierninger the ſkall anãme wed Chriſtum/ oc ſaa oprette oc trøſte thñ forſkrecket ſamuittighed Fordi thet er rettelig att haffue Chriſti amiindelſſe att betencke hãs welgierninger/ och wiſſeligen troo att the wedefares oſſ Icke er thet heller nock ath betencke Chriſti hiſtorie hworledes thet er ganget til mett hannũ Fordi thet kand oc end Jøder oc the wgudelige betẽcke Ther for ſkal meſſen heer til holdes att ther ſkal vddieles Sacramẽt til thm̃ ſõ hafuer ſamuittighedtz trøſt behof Som Ambroſius ſiier Fordi ieg altiid ſynder/ ſkal ieg oc altiid tage lægedom

bro:

Men meden meſſen ſkal nw være ſaadã een Sacramentes dielagtighz/ tha holdes hooſſ oſſ een meenig meſſe huer helig dag och andhre dage ochſaa/ther ſom noghre wille bruge thz werdigt Sarramēt/ huat ther oc giifues thym̄ ſom thz Chriſteligt begierer/Och thñe ſeed er icke heller ny i then helig Kircke/ fordi ingen aff alle the gamle helige lærefedre/ſom ware føre Sanct Gregoriū /taler eeth ord om the beſynderlige meſſer /Men om een meenig meſſe taler the møget: Chryſoſtomus ſier att Preſten ſtaar daglig til alter att kalde ſomme til Sacramētes dielactighed och att wiiſe ſomme ther fraa/ Oc aff the gamle Kircke rette maa mand formercke att een Preſtemand hafuer holdet meſſen aff huilken the andre Preſter oc Diaconer hafuer anāmet wor Herres Lægom/ Fordi ſaa liuder then Niceniſke Concilies oerd/ Diaconer ſkulle anāme thz heligt Sacramēt neſt effter Preſterne aff Biſpen eller een andhen Preſt Oc Paulꝰ biuder ſaa om Sacramētz dielachtighed/ att then eene ſkal bide effter then anden/ſaa ther kand worde een meenig dielachtighed ❧

Effter att Meſſen hooſſ oſſ haffwer then helig Kirckes gamle exempel for ſeg bode aff ſcrifften och the hellige forfædre tha troo wii att then kand icke laſtes beſynderlig meden alle gāle Cerimonier fleſten dield holdes wedt macht ther wdj/ men eeneſt feil ath ther icke holdhes ſaa mange Meſſer/hwilcke thet war och fornøden att formiſke for atſkielige obēbarlige miiſbrwges ſkyld/ Fordi i fordum tiid bleff ickend daglig Meſſe i the Kircker ther war alſomſtørſt ſøgning tiil: Som wii maa læſe in Hiſtoria Tripertita libro ix. capi. xxxviij: Theſligeſt end nw i Alexandria læſes ther eeniſt hwer otthenſſ dag oc fredag then hellig ſcrifft oc nogre Doctorer vdlegger then/ oc alting ſkeer ther mett/foruden alde høvtilig Meſſe holden eller offers viiſſ

Om Schrifftemaal

SChrifftemaal haffuer wore Predickere icke aflagde vdj Chriſtelige forſamlinger/ Fordi mand icke pleier endnw blant oſſ att vddiele thet werdigt Guds Lægoms och Bloeds Sacrament/ wden til the ther ere offuerhørdte oc afløſie føre the ganger fram. Thertil mett læres almwen flitelig huure trøſtelig the maa forlade ſeg til ſlig een afløſening om huilken mand haffuer muxen inthet til thēne tiid tald eller lærd/ Men nw læres folcket att the ſkulle høylig woorde ſāme afløſening/ Fordi thet er Guds tale och icke noghen menniſkens eghen ſom henne nw framfører/ paa Guds wegne effter hans befaling ſom ſynden forlader/ heer mett beprydes och then helig Kirckes macht/ til att løße och binde Oc therfor wnderwiiſes folcket fliitelig huure ſtoer trøſt ſlig een afløſenīg giiffuer the fattige forſkreckede ſamuittigheder/ och huure nødtøriig then er thm̄/

Thertiil huure Gud eſcher att wii ſchwlle tro ſlig een afløſening/ liige ſom een tale ther kunde liude ned aff himmelen til oſſ/ Och wiide wiſſelig att wed ſlig een tro til Chriſtum/ ſom thenne Euangeliſke afløſening trøſter oſſ paa/ giiffwes oſſ alde wore ſynders forladelſſe: Tilforne talde mand møget paa ſchriffremaals weghne om nockgiørelſſe i mange maade fore ſynden/ Men om troen til Jeſu Chriſti werdſchyld/ wed hwilcken aldeene wii ſchwlle bliffue frumme fore Gud ther talde the icke eet oerd om

Hwarfor wore forſammeliger kūde icke mett rette laſtis i thenne ſag Som end oc mange aff wore modſtandere nødes til att wnde oſſ thenne wiitneſbyrd/ Att thenne lærdom om een reth Chriſtelig Penitentz nw ſchickeliger beſchriiffwes oc handeles end lang tiid tilforne

Men thette læres och om ſchriifftemaal att ther er icke fornøden att kōme nogen til att opregne alle ſiine ſynder wed naffn och bekummer theris ſamuittighed ther mett/ Fordi ther er wmøgeligt att kand opregthennem alle/ ſom Pſalmeſchriiffweren ſiier/ Huo kand forſtaa myſgierningerne/ Item Hieremias ſiier/ mēniſkens hierte er vnd och wrandſageligt/ Ther ſom oſſ icke ſchulde forlades wden eeniſte the ſynder ther bliiffwe fortælede i ſchrifftemaal/ tha kunde wii ther mett liidet bliiffue behiolpene til att ſtille wore ſamuittigheder til fredtz med. Fordi wii haffue mange ſynder ther wii hwercken kiendher eller kande kumme i huffwe

Therfore beuiiſer oc the gamle lærefædre/ att alle ſynders opregnelſſe ere icke fornøden att twinge nogen til i ſchrifftemaal Sō mād finder thiſſe S. Chriſoſtomi ord opſcreffne i Kirckieloffuē. diſt. j. de penitentia. Nō tibi dico vt te prodas. ꝛc̄ꝫ Jeg ſiier teg icke att thu ſkalſt berobe teg ſielff obenbarlig/ icke heller att thu ſkalſt beklage teg fore andre/ men att thu ſkalſt liude ꝓpheten ther ſiier. Obēbare thin wey fore Gud

D ii

Saa ſcrifft fordi thine ſyndere fore Gude then ſande dommere mett thiin bøn / och fortæle thiine forſømmelſſe icke mett tungen / men mett thiin ſamuittigheds hugkommelſſe ꝛc. Saa lærer och gloſen in decretis de Penitentia diſt. v.ca. Conſideret / att ſchrifftemaal er een menniſkelig ſkick

Men att then holdes wed macht hooſſ oſſ / thet ſkeer aldemeſt for then ſtore nyth ther then Euangeliſche afløſening (ſom er then trøſteligeſt part i ſchrifftemaal) then haffuer med ſeg til the forſkreckede ſamuittigheder / och ſiden fore andre ſamuittigheders beleyligheder att raade met Guds ord

Om ſchielnet paa mad

Tilforne haffue thenne wæret een almindelig mening / ey eeniſt almwens men oc theris ſom ſkwlde Predicke oc lære i then helig Kirckie / att ſchielnet paa mad och andre ſlige menniſkelige ſkicke ſkwlde wære the gierninger ther tientte til ath forhwerffue ſynds forladelſſe mett/ bode aff ſkyld och pinæ/ Och ath thet haffwer wæret werdens acht/ kiendes wel ther paa att mand haffuer daglig ind ſkicket een nye fwnd effter then anden mett nye Cerimonier/ nye Ordener/ nye Heligedage/ nye Faſte/ Oc ſaadanne gierninger haffuer the ſom ſkwlle lære i Kirckerne ſaa hordelig oc ſtrengelig eſket aff folcke/ liige ſom the haffde wæret aldielis nødtørtelige boode tiil Guds tienneſt och til att forhwerffue naade oc frumhed med Oc ther ſom nogre aff thennem forſemmedes/ tha forſkreckedhe the mange ſamuittigheder ſwarligen Oc aff then mening om menniſkelige ſkicke ere ther megle vnde kommen i then helige Kirckie

Førſt er ther med formørcket then rette lærdom om Chriſti naade oc troens fromhed/ hwilcken ther er thñ ypperſte part aff Euangelio/ och then ther burde meſt att holdes aff i then helig Kirckie/ ſaa Chriſte werdz ſkyld kūde høvgt achtes/ oc then tro ther troer att ſynderne forlades fore Chriſtē ſkyld och icke fore nogre wore gierninger/ then kunde regnes langt offuer gierningere. Huarfor oc S. Pouel legger ſeg aluegne hart heer wdj/ mood Moſi lowg och alle mēniſkelige ſkicke/ att wii ſkulle wide ther wii bliiffue icke frūme fore Gud wed wore gierninger/ Men aldeene wed troen til Chriſtū att wii fore hās ſkyld ſkulle ſaa naade och ſynds forladelſſe

Men ſaadan Sācte Pouels lærdom haffuer nw muyen wæret renth wdſlugt/ med thz att mand haffuet lærde mēniſken att kunde forhuerffue naade oc ſyndz forladelſſe mett atſkillige bodene faſte/ ſkielned paa mad/ ſær kleder och ander ſligt. Udj penitentz oc ſchrifftemaal talde mand ſaa got ſom inthet om thn̄ rette tro Men aldeene ſatte mand thennem ſlige ſetteboedtz gierninger til fyldeſt giørelſſe fore ſynderne Och paa thennem miente folck ath then gantſke pligt och bood aldieles ſtood

J anden maade haffuer ſlige menniſkelige ſette formørcket Guds budorde/ wdi thet ath mand haffuer ſatt ſlige menniſkelige bwd oc ſkick faſt offwer Gudz bud. Mand haffuer holdet een Chriſteligt leffned ath wære muyen inthet andet end att holde ſaa helige dage/ ſaa ath bædhe/ ſaa ath faſte/ ſaa att ware kleide/ Thet haffwer mand kaldet meſt een aandhelig och fwldkommelig leffned/ thiſſimellom haffwer mand holdet andre nødtørtelige gierninger ſom Guds bud beffaler effter atſchiellige kald ath wære ickwn werdzlig oc waandelig handel/ ſom att een Huuſefader wel optwchtet ſiine børne och folcke/ Een moder wdi Gudz frycht fødde ſiine fooſtere/ Een Førſt retferdelig regieret ſiine Lande och wnderſatte ꝛc̃

Saadāne handel/ ther Gud ſielff haffwer befaldt/ the motthe holdis ickwn fore werdzlige och wfuldkommene Och faſt ringere end ſlige ſchiendenne menniſchelige fwnde och ſchicke

Oc then wildfarelſſe haffuer giort mange Gudelige ſamuittigheder ſtoer angeſt och banghed/ hwilcke ther haffuer fortrøtte att the ſkwlde wære wdi ſlige wfuldkommene leffnedt oc ſtaat/ ſom i echteſkaff/ i øuerickhedtz befaling och andre ſlige werdzlig ſøſel/ forwunderde ſeg paa Mūcke oc theris lüge Och falſkelig miente att theres handel kunde faſt meere forhwerffue ſynders forladelſſe och retferdighed

I then tredie maade haffwer och ſlige menniſkelige funde wæret ſkrøbelige ſamuittigheder til mange farlige beſwaring/ fordi thet war icke møuligt att mād kūde holde alde ſlige ſticke Oc dog miēte mand att thim̄ borde endelig och aldelis att holdes ſom een rett Guds tienniſt. Gerſon ſcriffuer att mange ere heer med faldenne i myſhoeb/ och at ſomme haffuer och heerfore dræffte ſeg ſielffuer/ naar the fornumme att the kunde icke holde ſlige mēniſkelige bwd/ och haffde icke hørde noghen trøſt ther hooſſ om troens frumhed och

Wii maa end nw ſee huure hine Summiſter oc Sophiſtiſke lærer forſamler ſlige traditioner ſom menniſkens ſamuittighed beſnærier Oc huure the leede effter aldhande lempe/ med huilcke the kunde forletthe och frii ſamuittigheder nogenledtz Och dog thet inthet affſted kummer/ men ſtyndem meer beſnærier thennem ther med/ Oc til ſaadanne funde att forſamle och att opſcriffue/ haffuer bode Lectier oc Predickener wæret ſaa forhindrede/ att the haffuer icke haffde ſtunder att røre wedh then helige ſcrifft oc ſøge om nogre yppermeer lærdomer/ ſō om troen/om thē rette helig kaars/ om haab/ om almwens regimentes werdighed/ om ſamuittighedere trøſt wdi ſware freſtelſſe ꝛc.

Saa haffuer fordi bodhe Gerſon och andre merckelige Theologi/ ſuarlig beklaget att the haffwe wæret ſaa forhindrede i kiiff oc ſlige menniſkelige fwnde/ att the ey kunde wære leddige til thn̄ bedre Christelig lærdom Thet haffuer oc Sanctus Auguſtinus forbodet/ att mand ſchal beſware nogre theris ſamuittigheder med ſlige obſeruantzer Och hand ſnildeligen paaminder Januarium (blant andre ſine ſchriiffuelſſe til hannum) Att hand ſchal wiide thet ſlige menniſchelige ſchicke bør icke att binde nogens ſamuittigh; Men ſchal holdes friie/ ſom hand ther ſiier

Therfore haffwer icke wore Predickere aff noghen ſielffraadighed eller (ſom ſumme the falſchelig meene) aff nogen had oc forachtelſſe/ mood Biſper och andhre aff then geiſtelige ſtaat/lærdte om thenne ſag

Thet haffwer wæl wæret høvelig behoff att paaminde then helige Kirckie om ſlige ſware wildfarelſſer/ſom ware nw kūmene ind aff een myſforſtand paa ſamme menniſchelige ſkicke. Fordi Euangelium twinger thet att mand ſchal feſtelig røre ſtedtz i thn̄ helig Kirckie thn̄ rette lærdom om troen/ hwilcken mand kand dog aldri reth begribe/ om mand ſchal lade thenne wrange mening bliffwe i folcket/ att the ſchwlle ſielffue kunde forhuerffwe ſeg ſynders forladelſſe oc frumhed/ wed the funde/ ſom the ſeg ſielffuer vdwæler med noghen beſynderlige gierninger

Men ſaa haffue the fordi lærde/ att wed inghen obſeruantz oc optēchte menniſkelige ſkickes holding kwnde wii forhwerffwe ſynders forladelſſe och frumhed/ huar fore mand maa ey heller rettelige meene att ſlige tingeſte ſkal wære nogen rett Gudz tienniſt ther mand bør endelig att holde/

Ther føre the och ſiine bewiiſeninger paa aff ſcrifften/ Att Chriſtus Matt. xv. capi. aarſager ſiine Apoſteler/ hwilcke ther icke haffde holdet thn̄ meenig bewan ſkick ther dog ſiøntes att icke wære vſømmelig men medelmaadig Oc att haffue een liigelighz met andre loffzēs beſtēckelſſe Oc hād dog ſiier/ Med menniſkens budde dyrcke i meg forgeffues/ ſaa wdeſker hãd io ingen wnyttig tienniſt Saa ſiier hand lidt ther effter/ Huad indgaar att mwnden ther beſmitter icke mẽniſken Item Roma. xiiij ſiier Paulꝰ Gudz riige er icke mad eller øll. Col. ij Ingen ſkal dømme ether vdj mad øll/ ſabbath eller helig dage Itẽ ther ſom i ere døde med Chriſto fraa werdhens elementer Hwar fore lade i tha ether/ liige ſõ i endnw leffwede fore werden/ holdes vnder ſaadanne budde Thw ſkalſt icke røret icke ſmaget/ icke føleth

Act. xv. ſagde S. Peder. Huarfore freſte i Gud oc ligger thz ogh paa diſcipellẽs hals/ ther hwercken wii eller wore forfædre kũde bære Men wed wor Herris Ieſu Chriſti naade troo wii oſſ att bliffue ſalige/ſaa ſom och the: Heer forbiuder io S. Peder att beſware ſãuittigheder med flere ſticke/ wære ſeg anthen Moſi hans eller andhre

Oc i Timo. iiij ca. Kalder hand forbud

paa mad/ oc ectheſkaff/ ath wære diefflens lærdom/ fordi thet er ſtrayt moed Euangelium att indſkicke eller giøre ſlige gierninger/ att wii wed thim̄ ſkwlle forhuerffwe ſynders forladelſſe oc retferdighꝫ/ heller att ingen ſkulde kunde wære een Chriſten woden ſaadanne fortienniſte

Heer kaſter wore modſtādere oſſ thette i næſen/ att wore Predickere ſkulde aflegge och forbiude lægommens Caſtiging och tuchtelſſe ſom Jouinianꝰ ꝛc̃ꝫ Men thꝫ ſkal wel anderledtꝫ befindes i theres egen bøgger och ſcriiffuelſſe Fordi the haffue io altiid lærde om then helig kaars/ att Chriſtne bør att liide taalmodeligen aldhand gienwordighedt/ Och thenne er een rett alwarlig och wbedigted Caſtiging oc lægommens reffzelſſe ſaa att øffues vdi atſchielige gienwordigheder och kaarſſeſtes med Chriſto

Ther offuer lærer the oc/ att huer Chriſten bør ſaa att holde ſeg med lægomlige øffuelſſe (ſom mꝫ faſte oc andre arbeyde at hand icke med methed eller orckeløſhede giiffwer aarſag til ſynden/ icke ath hand wed ſlige ſiin øffwelſſer ſchal tencke ſeg att forhwerffwe ſyndtz forladelſſe

Och thenne lægomlig øffuelſſe bør mãd ſtedz at bedriiffue/oc icke eeniſte paa nogre faa dage oſſ kand ſettes fore Som Chriſt⁹ ſielff biwder Luc. xxj. Wucther att ether lægommer icke betynges med frodzerii oc drwckenſchaff Item Thẽne ſlag dieffuelſchaff wddriiffwes icke wdhen mett faſte och bøn/ Oc Paulus ſiier Jeg refſer mitt lægom oc twinger henne til trældom rc̃z. Hware hand klarlig giiffuer til kiende att hand ther for refſer ſitt lægom / icke ath hand wed then refzelſſe wilde forhwerffwe ſyndtz forladelſſe Men att hand wilde haffwe ſith lægom wnderdanigt och bequẽmt til aandelige handtieringer oc til ſith embedt att tage ware effter ſiin kald/ Saa ſtraffes nw icke faſte eller ſlige retſindige øffuelſſer/men eeniſte the mẽniſkelige ſchicke ſom foreſchriiffue folck beſynderlig dage oc beſynderlig mad mett ſamuittighedz forplichting/ liige ſom ſaadāne tinggeſte ware een aldielis nødicht fortienneſt

Saa holdes oc end nw hooſſ oſſ māge aff the Cerimonier och ſchicke ſom noghet dwer ther til att noget kand gaa ſkickelig til vdi Kircken ſom mett lectier theris ſkick i Meſſen oc nogre beſynderlige helige dage. Men thiſſmellō paamindes dog folcket att ſaadan tienniſt icke retferdige giøre oſſ fore Gud/ oc att mand ſkal icke regne thet fore ſynd om ſaadāt nogen tiid lades forwden forargelſſe Thēne friihed vdi mēneſkelige funde war icke the gode forfæderne ſaa ſaare wkiend. Fordi wdi øſterlāde holde the end Paaſche høytiid een anden tiid end thñ holtes i Rom Oc ther the Romere beklaget the øſterlendere att wære partiiſke fraa then helig Kircke fore thñ ſkielſſmys/ tha bleffve the wnder wiiſte aff andre gode Chriſtelige mend/ Ath ey behoff war/ thet ſliige ſeedwane ſchwlde wære aldewegne eenſſe

Jreneus ſiier och i ſiin breff til Victorem att faſtes ſchielſſimys bryder icke troēs eendrechtighed Som oc ſtaar diſtinc. xij. att Gregorius Paffue ſiier/ att ſlig een wliigelighz ey forkrencker then helig kirckes eenighed/ Oc in hiſtoria Triptita libro ix. forſamles mange exempler/ om huure ſlige atſkielige ſeedere wdj Cerimonier haffuer ſteddes blant Chriſten/ oc ſchriiffues ther oc theſſe oerde. Thet war icke Apoſtelers meening att ſette manghe heligedage eller faſtedage Mē att predicke troen oc een good omgelſſe

Om kloſter Løffte

OM kloſter Løffte att tale/ Er førſt behoff att betencke huur then kloſter ſtaet er holdē til theſſe nw i lang tiid/ hwre mange ſtyckier ther bedreffues daglig ey eeniſt mood Guds ord/ Men och mood Paffwens eghen loug. wdi S. Auguſtini tiid ware Kloſtere friie Collegia oc ſcholer/ Siden ther then rette lærdom och twcht bleff forkrencket/ haffuer mand tillagde oc optencht noget løffte/ med hwilcke mand wilde nw/ lige ſom med een fengſel/ oprette thē forfaldē twcht. Ther til offwer ſlige løffte ere ther och ſidhen lentelig tillagde mange andre ſtycker att holde Oc mz ſlige ſnarer oc beſuarig haffuer the belagde mānge førre the ware kūmene til ſkielſſaalder Mange perſoner ere oc beſwigede til ſaadan leffnet wdj ſiin wanuittihhed/ huilcke endog the kunde noget wære wed aalder/ dog haffde the ingen retforſtand paa ſāme ſag Oc the ſom ſaa bleffue beſnærde nøddes dog ſiden til att bliffue ther bode mod ſkiel och rett/ ther Paffuens loug themmem end och friie gaff

Och ther er meeſt ſchied wdj Jomffrw kloſtere/ hweſſ ſkrøbelighed mand burdhe meſt att ſkulde haffd ſpart/ Oc then ſtrēghed haffwer mange frumme mend myſhaffwet langt førre thiſſe tiidher/ hwilcke ther wel ſaae att mãge bode drẽge oc piiger ware indſchore wdi kloſter aldene fore til, ñ arme liiffs næring Och theſligeſt wel fornum huure wlyckelig then raadt will bekũne thennem/ Mange ſchiendzeler ther wilde føde aff ſeg/ huad ſamuittigheders beſwaring ther wilde kumme vdaff/ huarfore the gode mend ſaare fortrøde att end och Kircke lowgen motte ſaa Ønckelig forachtes wdi then ſag ſom ſaadan farlighed kwnde kumme wdaff

Til alde thiſſe wonde ſtyckier er ther nw oc thenne forderffwelig meening indkummen om kloſterløffte/ hwilcken mening mange Mwncke ſom noget forſtoed ſeg haffuer ſielffue myſhaffwet/ att kloſterløffte ſkulde wære liige wed Daaben Oc att mãd met thñ leffnet kũde forhuerffue ſynders forladelſſe oc retferdighz for Gud/ Ja end ſatte the ther meer til/ att mz thñ leffnet holtes ey eneſt alle budorde/ men oc alle the raade ſõ ere forfattede i Euãgelio/ oc ſaa priiſes kloſterløfte faſt høgre end daabẽ

Siiden ſagde the att mãd kunde meer fortiene mz kloſter leffnet en med nogẽ anden ſtaat ſom aff Gud ſielff er ſtigtet/ſõ ſognepreſtedõ/predicke embde/øuerickheds ſtaat eller nogen andẽ ther effter gutz befaling tager ware ſiine kald foruden ſlige bedictet aandelighed: Jngen aff thiſſe ſtycker kand the ſiie ney fore/fordi the fides i theres egne bøgger/oc huem ther er nw fãgen vdi ſligt/hãd ſkal lære ther fuldlidet om Chrõ

Men huad er ther ſiiden ſkeid i kloſtere? J fordomtiid ware ther ſcholer i ſcriifften oc andre gode konſter ſom ware thñ helige kirckie nyttelige Oc aff thm̃ toges ſogneprester oc Biſper Men nw haffꝭ ther ieg faſt anderleds mz kloſtere/Thz er ey behoff att fortæle thz huermãd weed/wdi fordõtiid kõme the til ſãmens i kloſterleffnet att lære then helig ſcriifft: Nw bedicte the ther att wære ſligt eet wæſen med huilcket mand kand forhuerffue Guds naade och fromhed fore Gwd/ Ja att ther er een fwldtkommelighedtz ſtaat/ypperliger oc bedre end nogen anden ſtaat ther Gud haffuer ſticker: Thiſſe ſtycker fortæle wii vden alde wlempe/ paa thet mād maa thiſbedre forſtaa hwad wore Clercke haffuer lærde om then ſag

Førſt ſiie the ſaa om thennem ſom giiffte ſeg/ att ther er alde thennem ſemmelige att giifftes ſom icke ere beqwemme til ſærleffnet/ fordi inghen løffte maa forhindre Guds ſkick och befaling Nw er io thette Guds beffaling .i. Cor. vij Att fore ſkiørleffned ſchal hwer haffue ſiin huſtrue ꝛc. Ther til tuinger oc trenger icke heller eeniſt thenne Guds befaling/ men oc Guds beſchaffening och ſchick alde thennem ſom icke med een beſynderlig Guds gierning och kyſcheds gaffue ere befriede ther fraa/ Som klarlig ſtaar ſchreffuet Gene. ij capi. Thet er icke gott att mēniſken er eene/ ther for ſynder the icke ſom liuder then Guds befaling och ſkick/ Hwad kand dog heer ſiies emood?

Laad ſeg nw een/ huure møget hande

will/befeſte eeneſſ løffte och forplichting/ ſmycke ſeg thz paa thz aldhøyeſt ther mãd kand/ ſaa kummer mand dog icke ſaa lãgt ther med att Guds bwdt och ſkick maa opholde ther fore: Kircke lowgen ſuer att wdi alde løffte ſkal eeneſſ offuermãdtz teth wndertages/ och huilcke ther giøres mood Paffuens lowg/ the ſkulle inghen macht haffue/ huure meget mindhre bør tha thennem att haffue ſom giøres mood Gudslowg

Ther ſom løffters forplicting had ingen ſager hafd/ forhwilcke the motte omwẽdes/ tha ſkulde icke hell̃ Paffwer hafde diſpẽſeret i ſlige ſager Fordi thz ſøm̃er ingen lũde een mẽniſke att løſe thñ forplichting ſom er aldielees effter Guds lowg

Men ſnildelig haffuer fordi Paffuen betencht thenne ſag/ att mandt ſchall heer med ramme een lũgelighz/ Ther fore læſe wii att the haffuer offthe diſpenſeret i ſlige ſaager om løffte/ Ther er een wittherlig hiſtorie om huure hand diſpenſeret med een Konning aff Arragon ther bleff kald wdaff kloſter/och med mange andre/ nyliſſ end i mandemiinde/ ſchiedde ther fore timelige tingeſtes nyt/huure møger bør thet meer att ſkee fore ſiels nødtørrighed ?

Ydermeer/hwi twinge wore modparte ſaa faſt paa een løftes forplichting mand ſkal endelig holde ? Oc dog inthet tale om thn̄ løftes art och beleylighꝫ/om then er møylig/weluillig/vtwōgē oc med beradt hwg giord: Men huure møgget Euig kiuſchedt er i een mēniſkes macht thꝫ weed huermād/ huure māge mō ther med ſiine welberad hug haffue giort ſlige løfte ? bode piiger oc drenge lockes til att giøre løfte føre the kūde ſielffue ſkiøne paa ſiin ſag/ och end ſtundum tuinges ther til/hwarefor thet er icke liigeligt att diſputere ſaa ſtrengelig om løfthes forplichting meden huermand kand kiende att thꝫ er moed een rett løftes natwre huad ther ſkeer aff trengſel eller wberadhed

Summe ſteder i Kirckelougen machteløſſe giøres the løfte ſom een giører førren er xv aar gamel/fordi føre then alder ſiønes menniſken icke att haffue ſaa mogget ſkiel att hand ſchwlde kunde achte all ſiine leffnedtz beleylighed att ſchicke ſeg til: Een andēſted i kircke lougē rāmer the end menniſchens ſchrøbelighedtz terffue ydermeer och forbiwder att noghen ſchal giøre ſlige kloſter løfte inden ſiin xviij aar Hwilcken wii følger nw aff thiſſe ij. ſteder i Kirckelowgen/ tha haffwe fleſte part aff kloſterfolck frii loff effther Pawens egher rechte ath gaa wdaff kloſtere/ Fordi the ere fleſten deil i ſith barnedō/ føre then aalder/ ther indkummene

Endelig: ther ſom ſlige kloſter løfthes brydelſſe motthe end ſtraffes/ ſaa kwnde thet dog icke ſtraxt ther aff følge att mād ther for ſchwlde forhindhre eller ſplitthe ath ſaadan perſoners echteſkaff/ Fordhi Sancct⁹ Auguſtinus ſiier alt ney/att mād bør icke att ſpilde eller omkaſte ſlige theres Aug echteſkaff: xxvij questione j. capi. Nuptiarum. Nw er io S. Auguſtinus icke ringe anſeende i then helige Kirckie Endog ath ſomme theres meening haffuer andeledtz ſiden wæret om thenne ſag

Endog Guds bud oc befaling om echteſkaff / friier nw wel mange aff ſlige løfte/dog fører wore oc een anden ſchiel om løffte att thennē bør att wære machteløſe fore/ ſom er thenne Att ald then Guds tienneſt ſom aff mēniſker er indſchicked oc wduold forwden Guds ord/ til att forhuerffue ſynders forladelſſe oc retferdighz med/then er wgudelig Som Chriſtꝰ ſiier Mat xv. forgeffs dyrcke the meg mz menniſkers bud Och Sanct Pouel lærer aldwegne att ingen ſchal liede effter retferdighed i wore egne gierninger och holding eller wdi the tienniſte ſom er optenchte aff menniſche/ men att thn̄ ſkal ſke wed troen alde thim̄ ſom troer ſeg att haffue Gud forlicht oh til wen̄ fore Chriſti ſkyld/ och icke fore noghre wore werdz ſchylde

ora
firt

Nw er thet io witterligt att Muncke hafwer obenbarlige lærde/ att theres optencte helighed kunde forhuerffue ſynders forladelſſe och frumhed/ oc giøre fuldeſt fore ſynder/ Hwad er thet andet eend att forminſche och formørcke Chriſti herlighed/ och fornechte troens frumhed ? Saa følger thz ther aff att ſlige beuane løffte haffuet wæret wgudelige guds tiẽneſter Och ere nw machteløſe Fordi eet wgudelicht løfft/ ſom er giordt mod guds befaling then dwer inthet/ icke bør heller løffte att wære vgudeligheds forbidelſſe/ ſom kirckelowgen ſiier

Sãct Pouel ſiier oc klarlig til the Gal. i thet v capi. I ere affrompte fra Chriſto/ ſom wille retferdige giøres wdi lowgen/ i ere faldene fra Guds naade ther er/ the ther agte att forhuerfue ſyndere forladelſſe med ſiine eghne gierninger Oc att the ſkulle reckis Gud fore ſiine eghen fuldkũmelſſe i Guds budorde/ och icke forſtaar att the naadelig fore Chriſti ſkyld/med troẽ ſkulle

E v

faa ſiine ſynders forladelſſe giiffwen wedt Guds barmhiertighed/ och att the fore Chriſti ſchyld ſkulle teckes Gud/ the møſte Chriſtū/ fordi then liid ſom the ſkulde ſette til hannum aldeene och til Guds løfte/ then wende the til ſlige gierninger/ Framdelis ſette the icke thenne forliiger Chriſtū mod Guds wrede/ men ſiine eghne gierninger/ huarmed the tage then heder ſom burde att giiffues Chriſto och legger then wore gierninger til

Saa er thet nw witterligt att Muncke predicker och lærer att the med ſiine regeles holding kunde forhuerffue ſynders forladelſſe oc formilde Gud med ſiine obſeruantzer/ hwarfor the oc lære folck at forlade ſeg paa ſiine gierninger oc icke paa Chriſti forligelſmaal Then forlading och falſke liid er wgudelig och twert mod thet helig Euangelium Oc ſkal fore Guds dom befindes att wære idel oc forfengelig/ Fordi wore gierninger kūde dog icke ſettes modt guds wrede och dom Men aldeene lader

folium ſextum deest.

Saa thiſſmellom fliittelig giøre gode gierninger wduortes/ oc tage wore embedhe oc kald wel ware See i thiſſe ſtycker er nw een reth fwldkummenhed och ſand Gudz tienneſt/ och icke vdi ſærleffnet/ eller tryggelerij eller wdi ſchiddene klæder

Ocſaa tager folck ſeg mange ſchadelige och fordeffuelige meeninger aff ſlige falſke priiſſ ſom then kloſter leffnedt tilleggees: The hører att ſærleffnet priiſes ſaa offuer alde maade/ther for leffue the mz een ond ſamuittighed i ſith echteſkaff / The høre att eeneſte tryggelere er fuldkōmene/ ther for haffwer the een wnd ſamuittighed i alde ſiine næring/handel eller kiøb:

The høre att ther er icke vden eet Euangeliſke raad/ att mand ſkall icke heffne ſig paa nogen/ therfor begynder ſomme att wel nændes til for hwer ſiin egen ſag att kiiffue oc heffne/ fordi thz er(ſom the ſiie) icke forbwdet men raaid/ Och ſomme begynder att dømme alde øuericks ſtaat oc werdzlige embedher ſaa wgudelige/ ath

mth 9
v. 29
[illegible]
[illegible]

inghen Chriſten maa brwge thennem

Wii maa læſe mange exempler om the menniſker ſom haffuer offuergiffuen ſith ectheſkaff/ offuergiffuen ſiine werdzlighe befaling och ſinøfwet ſeg ind i kloſter Och thet kaldte the att offwergiffue werden oc opſøge eet leffnet ther Gud kūde were meer behagligt Oc the icke forſtode at mād ſchulde tienne Gud i the tingeſte ther hād haffwer befald/och icke i the tingeſte ther mēniſker haffuer optēckte Ther er ett gott och fuldkūmet leffnet ther er effter Guds befaling Om ſaaadanne ſtycker er thet nw behoff att paa miinde folcket/oc lenge føre thiſſe tiider haffuer oc Gerſon ſtraffet Mūcke theres wildfarelſe om ſine fuldkōmenhed Oc hand bekiēder att wdi hās tiid war thette ord nyleſſ hørd/ oc aldri tilforne/ att kloſter leffnet ſchulde wære een fuld kommenheds ſtaat

Summa ſūmarū ere ther nw ſaa man-

ge wgudelige mæninger ther henger wed Kloſterløffte att the ſchulle forhuerffue ſynders forladelſe och retferdeghed/ att the ſchwlle wære i een Chriſtelig fuldkommenhed Att the fwldkommer bode guds bud orde och raade Att the ſchulle end haffwe werdzſchyld til offuergiufft Meden
alde thiſſe ſtycker ere falſche och
forfengelige/ Saa giøre the io
ſlige Kloſterløffte
machteløſſe

Om Biſper theres macht

OM Biſper theres macht er ther tilforne møgget diſputeret och ſcreffuet blant hwilcke ſumme haffuer møgget wſchickelige bemēgt then aandelig oc werdzlig macht til ſammen Oc aff ſlige wſchickelighe tilhobemengelſſe er ther kommen ſtore kriig oc aarloff / twedracht oc oprør.

Nar Biſper vnder then aandelig machtes ſiwn/ ſom the ſchwlde haffue aff Chriſto ey eeneſt indſchicker nye Guds tienneſter/ och med mange ſyndfaldtz gienholding/ oc mett woldachtige bād beſuarede mange theres ſamuittigheder: Men och toge ſeg offwer att tilſette och aff ſetthe Konninger och Keyſere aff ſiin macht/ hwilcke theres wredelihed mange frūme oc lærde mend i then helig Kirckie och haffuer tilforne ſtraffet

Saa haffuer oc nw wore Predickere och lærer til att trøſte ſamuittigheder wæret nødde til att opſchriiffue eet ret ſkielſmiiſſ mellom then aandeligt oc werdzligt regiment. Och haffuer tha ſaa lærde/ att begie thiſſe macht oc regimēt ſkal fore Guds beffalings ſchyld med alde fliitighz ærhes oc affholdes lige ſō tuēne høygeſte Guds gaffwer paa iordhen

Men ſaa er theres meening/ att then helig Kirckes macht til att løſe och binde ſom er then rette Biſpe macht/ then er att haffue effter Euangeliū Guds macht eller befaling til att predicke Euangelium/ ath forlade eller gienholde ſynder oc wdſkiiffte Sacramenter/ Fordi med thette befaling vdſende Chriſtꝰ Apoſteler: Lige ſom miin fader haffwer meg wdſend/ſaa wdſender ieg och ether/Annammer then Heligaand hweſſ ſyndher i faar forladet the forlades thennem Och hweſſ ſynder i faar gienholdet the bliiffue thennem gienholdte Mar. xvj.capi. gaar predicker Euangelium fore alle Creature ⁊cꝫ

Thenne macht bruges eeneſt med ath lære/att predicke Euangelium och att wd ſchiifte Sacramēter anthen til mange eller hwer/effter ſom kalden er til/fordi ther ere befalde icke legomlige men Euige tingeſte Euig retferdighed/ then heligaand / then Euig liiff/ thiſſe tingeſte kandt mand icke vndfāge vden wed oerdēs oc Sacramēters tienneſt/ Som Paulus ſiier Euangelium er een Guds krafft hwær til ſalighed ſom ther troer paa Meden then helig Kirckes

Ro.

eller Biſpers macht giiffwer nw aandelige tingeſte/ oc øffues eeneſt wed een tiẽneſt vdi Gutz ord / Saa forhindrer hwn inthz thẽ werdzlig regimẽt/ fordi werdzlig regiment omgaaes med faſt anderledtz ſager end Euãgeliũ giør: werdzlig macht beſkiermer icke ſiæle/ men liiff och timelig godtz mod obenbarlig wret Och twinger menniſche med ſwærd och lægomlige plage til att holde werdzlig fredt och frumhedt

Therfor ſkal mand icke tilhobe blande aandelig och werdzlig macht/ Then helig Kirckis aandelig macht haffwer ſiin befaling til att predicke Euangelium och wdſchiiffte Sacrãenter Oc ſchal fordi ey wd brøſte til eet fremmedt embedt/ icke til att omſchiiffte werdzens riigie och regiment/ icke til att aflegge nogre Steders eller Lãdz lowge/ Skal icke forhindre nogen louglig liwdelſſe/ ſchal icke forhindre nogen reth om noghen werdzlig ſchick eller handel/ ſchal icke foreſchriiffwe noghen werdzlig macht ſiin ſchick om werdzlig hãdel Som Chriſtus ſiier Mith riigie er icke aff thenne werden Item hwem haffwer ſchicket meg til een dommer offwer ether ? Och Paulus ſiier Philipen. iij Wor borgeſkaff er i himmelen. ij Corin. x. wore rytteriies wabne ere icke kiødelige/ men mechtige fore Gud til att forſtørre the anſlage oc ald thet høye ſom ſeg ophøffuer mod Guds bekiendelſe: I ſaa maade giøre wore predicker ſchieſmys paa begie thiſſe ſtaater oc machtes embeder Och bedher mand ſchal holde thennem bode wdi ærhe ſom twenne Gudtz høygeſte gaffuer paa iordhen

Ther ſom Biſper haffuer nw noghen macht med werdzlig ſwærd/ tha haffwe the then icke ſom Biſper aff Guds Euangelii beffaling/ Men aff mẽniſchelig recht thennem wndhet och ſchiencket aff Keyſerer och Konninger til ath haffwe werdzlig forbeeding offwer ſith goetz oc egendõ

Och then macht kommer then Euangelij embede aldielis inthen weed

Therfor er nw then rette Biſpelig iuriſdictio/icke paa herremachtes wegne att tale om/ Men paa ſiin embedes wegne effter Guds lowg/att predicke Euangelium wd ſchiiffte Sacramenter/ forlade ſynder/ att ſchielne paa lærdomer/ att forſchiwde then lærdom ſom er mood Euangelium/ att wdløcke aff then Chriſtelig ſamfwnd thennem hweſſ wgudeligh; ther er obenbarlig/oc thet icke med mēniſchelig macht men med Guds ord Oc ther til børre alle ſogne folcke och then meenig Chriſten forſammeling att wære thennem liudige effter thiſſe Chriſti orde/Hwem ether hører hand hører meg

Men hware the lærer eller ſchicker noget mod Euangelium Tha haffuer Chriſten folck eet andet Guds befaling/ ther forbiuder att liude thennem Mat. vij.ca. Wochter ether fore falſche propheter Gal. j. capi. Ther ſom een Engel aff himmelen wilde predicke eet andet Euangelium/ſaa wer thet formaledidet ij. Corinte. xiij ca. Wii maa inthet mod ſandhed men med ſandhꝫ Item oſſ er giiffuen macht til opbyggelſſe icke til forderffuelſſe Saa biuder ocſaa Kircke lowgen ii. queſti. vij. ca Sacerdotes ꝛc̃ꝫ och capi Oues: Och Auguſtinus ſiier i ſiin ſcriffwelſe moed Petiliani hans breff Mand ſchal ickē liude the meenige Biſper ther ſom the wdi nogen ſtyck farer wilde/och lærer eller ſchicker noghet moed then helige Guds ſchriifft

Ther ſom the geiſtlige haffue oc nogen andhen macht och befaling til att haffwe tilſiwn wdj nogre beſynderlige ſager/ſom om echteſkaff/ eller tiinde ꝛc̃ꝫ tha haffwe the thennem aff menniſchelicht recht Och ther ſom ſlige Ordinerer ere forſemmelige eller wredelige i ſlige ſagher tha nødhes landzførſter til hwad heller the wille eller ey/ att ſchicke ſiine wnderſotte reth i ſlige ſager/ paa thet ther maa bliiffwe meenig fred i lande och riige

Ydermeer diſputerer mand oc om Biſper eller Sognepreſter haffuer macht att ſchicke nogre Cerimonier i then helig Kirckie/ oc giøre nogre ſtatuter om mad/ helige dage/ atſchielige ordener blant Kirckie tiennere ꝛc: Fordi the ther ſiier Biſper att haffwe then macht/ the wille thet bewiiſe med thiſſe Christi oerdt: Johan. xvj: Jeg haffwer endnw mange ſtycker att ſiie ether men i kunde thennem icke nw bære/ Men naar hiin ſandheds aand kummer/ ſchal hand lære ether ald ſandhedt Saa fører the oc ther til thette Apoſtelers exẽpel Act. xv. Att the forbøde att æde bloed eller noget ſielffuedødt ꝛc Item huure Apoſteler omſkiufte Jøder theres Sabbath til wor ſyndag moed the x. Guds bude/ ſom thet ſiwnes Oc inghẽ exempel ſkrepper the ſaa ſtorlig aff ſom thñ Sabbates omſkiuftelſe/ Saa pwcke the huure ſtoer then helig Kirckes macht er/ ſom ſaa motte diſpẽſere wdj noget aff the x Guds bude/ och ther wdj noget omſchiuffte

Men om then ſpørſmaal lærer wore Predickere ſaa/ att Biſper haffuer inghen macht att ſkicke noget moed Euangeliū/ ſom tilforne er bewiſt Thet ſamme lærer oc Kirckelougen i then gātſche ix diſtinct;.

Nw er io thette moed Euangelium och then helig ſchriifft/ att giøre eller brwghe nogre mēniſchelige ſchicke i then meening att mand wed thennem ſkulle forhuerffue ſynders forladelſſe/ och giøre fuldeſt fore ſynder Fordi thet forkrencker Chriſti fortiēniſtis ærhe/ naar wii wille m; ſlige mēniſchelige handtiæringe forhwerffue ſynders fordelſe och frwmhed

Thette er och obenbarligt/att for thñe meeninges ſchyldt ere ſlige menniſchelige ſchicke bleffwne wtalige i Chriſtendōmet Och thiſſimellom ere then retthe lærdom om troen och troens frumhed/ wordhen gantſke wndertryckt Meden mād haffuer daglig io meer oc meer indſchicket nye helige dage/nye bodene faſte/ nye atſkielighe Cerimonier/ nye Helgens tienneſter til att fortienne ſynders forladelſſe och frumhed med ſlige ſtyckier/ i ſaa maade ere oc Kircke lowgē forøchte ſaa møget om Penitētze ſom mand maa endnw formercke i theres handel/ ſetteboedt och andhet ſliigt fore ſynder

Framdelis bedichter māge att i thꝫ nyt Teſtament bør oc nogen tienniſt att wære liige ſō the Leuitiſke Preſter giorde i thꝫ gamle Teſtamēt/ Hueſſ beſchickelſſe Gud ſchwlde haffd ſtefald Apoſteler och Biſper att giøre Och ſiunes ſlige lærer ath wære beſchuffede aff Moiſi louges exempel/ liige ſom then frwmhed mand ſchal haffue i thet nyt Teſtament ſkulde wære att holde nogre ſlige beſynderlige ſkicke/ ſom lowgēs frumhed war ſlig een wduortes holding vdj beſynderlige ſchicke

Therfor liige ſom i lowgen war thet ſynd att æde Suinekiød ꝛc̃ꝫ ſaa ſette the oc nw i thet nyt Teſtamēt ſynd paa mad/ paa dage/ paa klæder och paa andhre ſlige tingeſte/ Och miene att forwdhen ſlige tingeſte kand mand icke wære frumme och retferdige i thet nyt Teſtament/ Heer aff ere nw kommene hine mange ſamuittigheders beſuarelſſe/ att nogre beſynderlige mad ſchulde beſmitte ſielen/ att icke læſe Preſte tiidere ſkulde wære dødeligt ſynd/ att faſte kunde forhuerffwe ſynders forladelſſe / att bodene faſte ere nødtørtelige i thet nyt Teſtamẽt/att nogre ſynder kunde icke forlades med miindre end mand kom til then/eller fick hans miinde/ſom haffde ſlig ſyndfald ſeg beholdz Endog kirckelowgen taler eeneſt om een timeligt ſtraff eller peen fore nogẽ feil oc ſyud ſom Paffuen eller Biſper ſeg forholder/och icke om ſkiuldens beholding fore Gud

Men aff huem haffuer the then macht att the maa legge then Chriſten Kirckie ſligt paa til att betynge theres ſamuittigheder? Fordi ther ere klare bewiiſeninger paa ath mand maa icke ſette nogre ſaadãne ſchicke/med hwilcke mand ſchulde fortienne ſyndhers forladelſſe/ eller the ther ſkwlde wære nødtørtelige eller wmyſtende til retferdighed eller ſalighed i thet nyt Teſtament/ S. Peder forbiwder wdi Apoſtelers gierningers xv capi. Att mand ſchwlle legge ſlige oghe paa diſcipelerne/ Och Paulus ſiier Collo. ij Lader inghen dømme ether wdj mad/ øll eller noghen helig dag/ nyt maanet eller Sabbath

Item therſom i ere nw døde med Chriſto fra thiſſe werdzlige ſettinge hwii lade i ether tha (liige ſom i ware endnw leffuēde fore werden) holdes wnder ſliige ſettinge/ Thu ſkalſt icke røret/icke ſmagz/icke tagz/ hwilcke aldſāmen ther forfares aff bruget och ere nogre menniſchernes bud oc lærdōme/ſom haffuer een lade effter wiiſdom/ Item til Titū j. forbiuder hand obenbarlige ſliige mēniſkelige ſchicke Mand ſchal icke achte Jødeſke Fabeler oc menniſchelige budde/huilcke ther wēder ſeg fra ſādhz

Oc Chriſtꝰ ſiier ſielff Mat. xv. om thm̄ ſom wdt eſker ſlige mēniſkelige ſchicke och traditioner/ Lader thēnem betømme/ the ere blinde och blinde theres ledſagere/ Och ſaa forſkiwder hand ſlige Gudstiēneſt oc ſtier Ald thñ Plantelſe ſom miin himmelſche Fader icke haffuer plantet then ſchal oprydkes

Therſom Biſperne haffuer nw macht oc recht til att ſaa beladde Chriſtelige forſamlinger med ſlige wtalige paalegge til att beſnærie ſāuittigheder/ Hwii forbiwder tha ſchriifften att giøre eller liwde ſlige menniſchelige fwndde ? Hwii kalder och ſchriifften thēnem dieflers lærdom ? mon och then heligaand forgieffs haffd paaminte oſſ om ſlige ſtyckier ?

Therfor meden ſlige ringeſte ere indſchickede liige ſom the ware Chriſtedōmet nødtørftelige/ oc holdes mz then meening att mand med thim̄ ſchal fortiene Gudtz wenſchaff oc naade tha ere the mod Euāgelium Oc inghen Biſpe maa twinge noghen til ſlige tienneſter/ icke heller ſtichte thennem i ſlige acht/ Fordi then lærdom om wor Chriſtelig friihed maa och ſchal ald wære i Chriſtenhz/ att lowgens trælachtighed er icke behoff til een Chriſtelig frumhed/ ſom ſchriffwet ſtaar Gal. iij La der ether icke atter legge wnder trældoms ogh Oc thē fornomedeſt artickel vdj Euāgelio maa io holdes wed macht/ att wii ſchwlle faa ſynders forladelſſe och Gudtz naade och frumhed forgieffues wed troen til Chriſtum forwden wor fortienneſt/ Och icke forhwerffwe thet wedt noghen Guds tienneſt ther menniſcher haffwer indſkicket

Hwad ſchal mandt tha achte om ſyndagen och andre ſlige Kirckens ſchick och Cerimonier? Ther paa giiffuer wore lærer ſlicht antſwar/ att Biſper oc Sogneprester maa wel giøre ſchicke med hwilcke thet kand gaa beqwemmelig til i Kircken/ icke att mand ſchal wed thennem forhuerffwe ſynders forladelſſe/ eller giøre noghen fuldeſt fore ſynder/ eller att nogre theres ſamuittigheder ſchal ther med beſwares/ att the ſchwlle holde thennem att wære nødtørtige Guds tienneſter/ oc miene ſeg att haffwe ſynd ther aff om the icke holde thennem/ och dog ther med ingen fortørner Saa beſchicket Sãct Pouel hooſſ the Corinther/ att Quinder wdj forſammelingen ſchwolde haffwe paa ſiine hoffueder Och att Predicker icke ſchwlde tale i hwer anders mund/ Men then eene ſchickelig effter then anden

Saadan beſkickelſſe bør then Chriſtelig forſãling at holde fore kierligheds oc freds ſkyld oc att wære theres Biſper oc Sogne preſter liudige i ſaadã feldzmaal/ ſaa wiit att inghen fortørner then anden/ och att aldting kand gaa ſchickelig til vdj meenhederne forwden bulder oc mangel Dog ſaa att ſamuittigheder ther med icke beſuares att the ſchwlle meene thennem att wære nogre nødtørtige tingeſte til ſalighed Oc dømme ſeg att ſynde naar the forwdhen andre theres forargelſſe ladher thm̃. Lüge ſom inghen ſchulde ſiie en Danneqwinde ſynde ther med att hwn gick obẽhoffuedet blant folck/ huar hwn thet giorde wdhen theres forargelſſe

Saadan er oc ſiūdages/Paaſches/Pinſdags och andre ſlige høytiders heligdags och andre ſtickers holding Fordi the ther dømmer att ſiundagen er med then helig Kirckes macht indſchicket i ſteden igen fore Sabbathdag/ ſaa thn̄ ſkulde wære Chriiſten aldieles nødtørtelig the farer ſaare wilde

Then helig ſchriifft tilſteder wel att Sabbat holding(ſom nw kaldes ſiūdag) maa wære friit nw i thet nyt Teſtamēt/ Fordi then lærer ſaa att Moiſi Jødſke Cerimonier/ſiden Euangeliū er obenbaret/ere icke nw nødtørtelige att holde Oc dog fordi thꝫ war behoff att beſkicke een beſynderlig wiſſe dag/att folcket motte wiide naar the ſkulde kūme tilſāmē/tha ſiunes thꝫ ſaa att thn̄ helig Kirckie haffuer ther til beſtillet ſiundagen/hwilcken fore thēne ſag haffuer och befalder thm̄ beſt ther til/Att folcket ther med kūde haffue eet exempel paa ſiin Chriſtelig friihed Oc wiide att huereken Sabbathes eller andre Jødſke høytitiiders holding er nw nødtørtelig

Ther ere mange wſkickelige diſputatzer om lowgſens omſkifftelſſe Om Cerimonier i thēne nye lowg Oc om Sabbathes omſkiifftelſſe/huilcke alde ſāmen ere opkūmene aff thn̄e falſke vnderuiiſening oc meening/ att ther bør att wære tiēneſt i then helig kerckie liige ſom thn̄ Leuitiſke oc Jøſke gutz tiēneſt war Oc att Chriſtꝰ ſkwlde haffd defald Apoſtelerne oc Biſpere att optēcke nogre nye Cerimonier ſom ſkulle wære nødtørtelige/ Saadāne wildtfarelſſer ere indkrobene i thn̄ helig Kirckie/ thz ſiūd troens frūhed bleff icke purlig och klarlig nock predicket

Sūme diſputerer oc ther om/ att ſiundags holding ſkulde icke wære aff Guds loug aldielis/men dog maa holdes ſō thn̄ war effter Gutz loug/ Theſligeſt ſette the een form och maade/huure møggz mand maa arbeide om een heligdag

Men hwad ere ſlige diſputatzer andet end ſamuittigheders beſnæringe fordi endog the kwnde wel giøre ſiin fliit tillet att lade draffwe med/ och føffwe noget ſlige menniſchelige ſettinge/ ſaa kunde the dog aldri ramme een reth liigelighed ther wdj Jmen then meening bliffwer ther wedt att the ſchulle wære een Chriſten nødtørtelige til ſalighed/ hwilcken meening ther maa io endelig bliffwe/ hware mand icke weed then retthe troes frumhed/ och een Chriſtelig friihed

Apoſtelerne bøde att mand ſchulde icke æde aff bloed/men huem holder thz nw? Och dog ſynder the icke ther med att the thet icke holder Fordi Apoſtelerne wilde icken ſielffuer beſware noghre theres ſamuittigheder mett ſaadan trældom/ Men wilde fore noghen forargelſes ſchyld/ att thet ſchulde ſaa holdes til een tiid/ Fordi wdj alde ſettinge och ſchicke ſchal mandt aldtiid achte thet hoffuede ſtycke oc willie wdj then Chriſtelige Euangelii lærdom/

wed hwilcken alde ſlige lowge och ſtrenghed ere borttagene Icke holdes end heller Kircke lougen neppelig i eet ſtyck ſaa ſtrégelig ſom then er ſath/ end och hooff thennem ſom aldmeſt wille holde menniſcheli ge ſchicke wed macht

Aldri kand mād heller rettelig raade eller hielpe the ſchrøbelige ſamuittigheder/ mz mindre end mād beuarer thn̄e føffuelſe paa bode Kircke lowgen och andre menniſchelige ſettinge/ att mand widehr the maa holdes med een frii ſamuittighed forwden thēne meening/att the ſchulde wære nødtørtelige/ Men maa friit lades med een goed ſamuittigh;/ naar behoff er/ forwden forargelſſe

Biſperne ſchwlde wel lettelig nock faa tilbørlig liwdelſe/ ther ſō the icke ſaa ſaare wilde twinge menniſchen til the ſettinge att holde ſom dog icke kunde holdes vden ſynd Men nw biwde the ſtrengelig att mand ſchal løffue ſærleffnet/ wille ingen annāme til Preſtedō/ wden the forſuærier att predicke then pure Euangelij lærdom/ the forbiuder att vddele thz werdigt Sacrament wnder begiæ parther ꝛc

Wore Chriſtelige Kircker begiærer icke att Biſperne ſkulde til ſiin ærhes eller werdighedz forkrenckelſſe/ giøre fred ighen oc eenighed (hwilcke goede Paſtorer dog burde att woffue ther paa) men thette ere the eeneſt begiærende att the wilde lade the wretferdige betyngelſſe aff falde / hwilcke ther ere nye och forwden then almindelige helige Kirckens ſædwane optagedhe och annammede

Maa welſche ath noghre menniſkelige ſchicke i Kircken haffde wel redelige ſager ther the førſt begyndtes/ hwilcke ther dog nw ſiden icke ſaa wel beqwemmer Oc ſom ther ſiwnes tha ere end ſumme aff wildfarelſſe och myſforſtand optagne/ hwarfor thet burde rette milde Biſper ſlige ſtycker nw att forminſche Fordi omſchifftelſſe i ſaadanne ringeſte then forkrencker icke thē helig Kirckes eenighed Mange menniſkelige ſchicke ere mʒ tiidē forfaldene oc aflagde/ſom Kircke lowgen ſielff bewiiſer

Kand thet oc ingen lwnde formoffues och forhwerffues hooſſ thennem att ſlige mēniſchelige ſchicke maa anthen aflegges eller modeliger worde/ hwilcke ther icke kand holdes med een goed ſamuittighed wden ſynd Tha bør oſſ att følge thenne Apoſtoliſche rægel ſom biwder ath mand ſchal liude Gud meer end menniſcher

dpt
la
tan

Sanct Peder biwder wel att Biſper ſchwlde icke haffwe herredōme eller ſtrengelige biwde offuer Clerckerij/ Men nw handeler wii icke ther om att Biſper ſchulde myſte noghen weelde eller herredom/ Men thette begiærer mand eeneſt att the wilde tilſtede Euangelium purlig att predickes Och lade aff att twinge mēniſcherne til nogre ſchicke ther vden ſynd icke kād holdes. Hwilcke om the icke wille lade affalde oc ey wiide oſſ bøn heer wdi/ tha ſee ſeg til huure the ſkulle giøre Gud regēſkaff fore ther/ att the med ſlig ſiin hardickheds giiffwer aarſag til ſpliitachtighed / ther thennem burde att affwende med retthe

Beſluttening

THiſſe ere nw the fornūmiſte Artickler ſom nw ſiwnes meſt att haffue nogen moedſielſſe Fordi/ endog heer motte wel tales om manghe flere myſbrwgge ther haffwer til thiſſe wæret/ tha haffwe wii dog(paa thʒ wii ſchulde ey giøret forlangt) eeneſte rørde om the fornūmeſte oc groffueſte ſtycker/aff hwilcke the andhre ſtyckier wel kand bemerckes Mād haffuer tilforne høylig klaget paa aflagd/ paa pilgrimsferd/myſ brwgedband ꝛcʒ Sogner haffwer iammerlig wæret plagede med afladtz Mūcke/ Wendelig trette haffwer Sognepreſter haffde mʒ tigge Mūcke om ſiin ſognerecht / om ſchriifftemaal/ Om iordfærd/ om ſærepredickener oc andre ſlige wtalige ſtyckier/ Huilcke aldſāmen wii haffuer heer ladet ſtaa tilbage/paa thet the ſtycker ſom i thenne hādel ere meer behoff kunde thiſbedre begrantſches att the fortelig foreſattes Jcke er heer heller noget ſagd eller ſammen ſchreffuet til nogēs foragtelſe Men eeneſt ere heer fortaald the tingeſte ſom ſiwntes behoff endelig att fortæles/ Att mand motte forſtaa thet wii haffwe huercken i lærdō eller ſchick noget optaget moed then helig ſchriifft eller thñ meenig helig Kirckie Fordi thet er klart att wii haffwe alſom fliiriggeſt ſeet ther til/att inghen nye eller wgudelige lærdōme ſchwlde indkumme i wore Kirckie

Thiſſe forſchreffne Artickele wilde wii lade wdgaa effter Key: Maie: befaling/ Vdj huilcke wor troes wærkiendelſſe och wore theres lærdō motte wære optegnede vdj een Sūme for huermādz øgne Oc ther ſom nogre tyckes nogen feil att wære i sāme wor weirkiendelſe/ tha ere wii offwerbodige att giiffwe thennem med Gudtz hielp/een wiider vnderwiiſening ther paa.

effther then ſande helige ſchrifft

Ethers Rey: Maie: troe vnderdanige

1 Johãnes Hertog til Saſſen Chørførſt
2 Georgius Margreffue til Brandborg
3 Erneſtus Hertog til Lønborg
4 Philippus landz Greffue til Heſſen
5 Johãnes Frederichus Hertog til Saſſen
6 Franciſcus Hertog til Lønborg
7 Wolffgangus Førſte til Anholt
8 Albertus Greffue oc Hertog til Mãſfeld
9 Vdſchickede Raad aff Nourenberg
10 Vdſchickede Raad aff Rüthlinge

Paulus Philippen. 2.
Oc hwer twnge ſchal bekiende att Jeſus Chriſtus een Herre er j Gudfaders ærhe.

Chriſtus Matt. 10.
Hwer ſom wil bekiende meg fore mēniſker tha wil ieg oc bekiende hannum fore miin Fader ſom er i Himmelen Men hwem ther nechter meg fore menniſcher Jeg ſchal

och nechte hannum fore miin Fader
ſom er i Himmelen
Luce. 9.
Hwam ther bluffues wed meg och miine
tale/ hannum ſchal menniſchens ſøn och
bluffues wed naar hād kōmer i ſiin oc ſiin
Faders och the helige Engleres herlighed
Pſal. 119.
Och ieg talde om thine wiitneſbyrde wdi
Konninger theres Aaſitwn: och ieg
icke bleff beſkiemmed

**Trycht aff Hans Wiingart
i Kiøbenhaffn S. Pe=
ders och Powels
afften Aar ꝛ cete·
M D xxxiii.**

h G h v D a

Eſa: 53.
Hand er regned med myſdædere

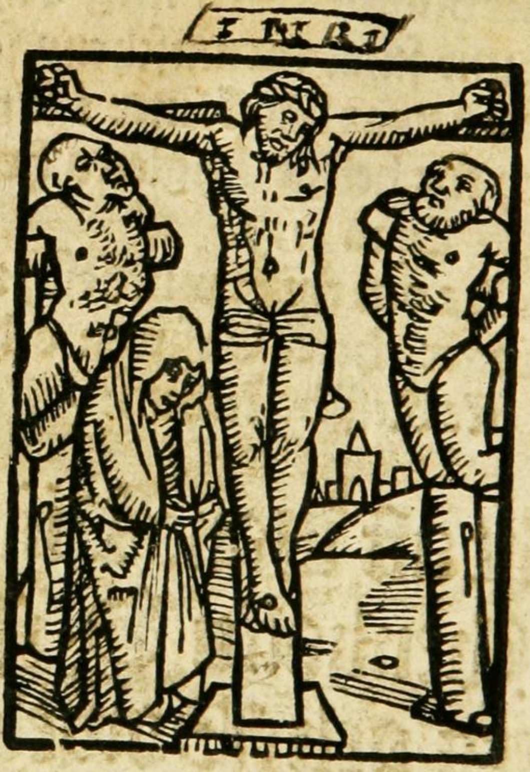

B M C

Em qui transis, tu sis michi cau-
sa doloris
En morior pro te, petere desi-
pro me.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Fot. 9151